

COLLECTANEA VATICANA HUNGARIAE

EXCERPTUM EX CLASS. I, VOL. 2 I

MAGYARORSZÁG ÉS A RÓMAI
SZENTSZÉK
III.

Exquisite lucubrationes Cornelio Szovák
amicabiliter dicatae

Szerkesztette
TUSOR PÉTER, KANÁSZ VIKTOR

BUDAPEST ♦ RÓMA

2022

Bibliotheca Historiae Ecclesiasticae Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nuncupatae
Series I

Collectanea Vaticana Hungariae

sub Alto Patrocinio Em.mi ac Rev.mi

P. Card. ERDŐ

fundavit ac moderatur

P. TUSOR

Előadások a Fraknói Nyári Akadémián 7.

Kiadja a Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport
és a BTK Moravcsik Gyula Intézet (ELKH)

Published by the Vilmos Fraknói Vatican Historical Research Institute
and the BTK Gyula Moravcsik Institute (ELKH)

<http://institutumfraknoi.hu>

© *The authors and the editors*, 2022

ISSN 1786-2116

ISBN 978 615 6448 19 4

ISBN ebook 978 615 6448 20 0

Felelős kiadó

Publisher responsible

a Gondolat Kiadó igazgatója

the Director of "Gondolat" Publishing House

Szerkesztette, szedte és tördelte - *Typography*

a *Typographia Canisensis*

Mutató - *Index*: Gy. Sági

Olvasószerkesztő - *Corrector*: T. Kruppa, R. Oláh P.

Borítóillusztráció - *Coverillustration*: G. Xantus

Kiadásra előkészítette - *Prepared for publication*

a GONDOLAT Kiadó - *the Publishing House "Gondolat"*

KIÉ A KINEVEZÉS JOGA?

Vita az esztergomi Szent Péter-oltár kegyurasága ügyében

I. BEVEZETÉS

A tanulmányomban feldolgozott és a *Függelékben* közzétett forrás nem ismeretlen a magyar medievisztikai kutatás számára, hiszen annak adatait néhány személy vonatkozásában KÖBLÖS JÓZSEF az egyházi középrétegről szóló munkájában már használta.¹ Az esztergomi Szent Péter-oltár kegyurasága tárgyában indult perben keletkezett *libellus* adatai a legnagyobb sajnálatunkra mégsem kerültek be a szélesebb kutatás vérkeringésébe. Ennek oka roppant prózai: a Vatikáni Apostoli Levéltárban őrzött iratról² hiába készült mikrofilm felvétel³ 1977-ben, annak kinagyítására és ezzel együtt az Országos Levéltár Diplomatikai Fényképgyűjteményben történő elhelyezésére azóta sem került sor, ismételt „felfedezése” PÉTERFI BENCE nevéhez fűződik.⁴ A forrás azon túl, hogy betekintést nyújt egy oltár- (és egy kápolna-) javadalom élére történt kinevezés hátterébe, illetve az annak ügyében kirobbant perbe, fontos adalékokkal szolgál az egyháztörténeti kutatásokhoz is. Az egyes személyek ugyanis egy adott javadalom elnyerésekor „papírt” is kaphattak arról, ám ezek elenyésző része maradt korunkra. (Ugyanakkor figyelemre méltó ebből a szempontból Oláh Miklós esete: 1524. április 7-én elnyerte ugyanis a szóban forgó Szent Péter-oltár igazgatóságát, az érsek, az éppen e napon elhunyt Szatmári György⁵ kérte a káptalant, hogy az oltárhoz tartozó ház [javadalom] adományozásáról állítsanak ki oklevelet, jóllehet a káptalan nem szokott erről iratot kiállítani; mindezt bejegyezték a jegyzőkönyvükbe is közvetlenül az adományozás szövege alá.)⁶ A mégis kiállított oklevelek pusztulásának egyik oka az a szokás volt, hogy a javadalmas halála után eltemették

¹ KÖBLÖS JÓZSEF, *Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában* (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 12), Budapest 1994, 341, n. 22, 376, n. 121. – Az ő nyomán idézi ERDÉLYI GABRIELLA, *Bakócz Tamás és a szerzetesrendek (Ésettanulmány)*, TSz 44 (2002) 21–64, 39, 70. j.

² AAV Tribunalia, Sacra Romana Rota, Processus actorum 1.

³ MNL-OL Filmtár X 9042, 3109. sz. – Ügyiratszám: 13213/77. Vö. ÉRSZEGI GÉZA, *A Curia Romana középkori levéltárai*, LSz 28 (1978) 321–339, 332.

⁴ Ezúton is köszönöm, hogy megosztotta velem az ismeretét és átadta a publikálás lehetőségét számomra.

⁵ C. TÓTH NORBERT, *Magyarország késő középkori főpapi archontológiája. Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökök, vikáriusaik és jövedelemkezelők az 1440-es évektől 1526-ig* (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 27), Győr 2017 (*Egyházi archontológia 1440–1526*), 32.

⁶ „Item licet non fuerit consuetum litteras donacionales super domibus altarum per capitulum emanari, tamen capitulum ad petitionem reverendissimi domini archiepiscopi preinsertas litteras prescripto Nicolao dandis utcumque decrevit.” – Registrum capituli cathedralis ecclesiae Strigoniensis. *Az esztergomi székeskáptalan jegyzőkönyve (1500–1502, 1507–1527)*, ed. LÁSZLÓ SOLYMOSI, Budapest 2002 (*Reg. Strig.*), 161.

vele ezen okleveleit,⁷ a másik pedig az egyes intézményeket ért különféle forráspusztulások. Így például hiába vészelte át a katalizmákat az esztergomi székeskáptalan magánlevéltára, mégis csupán hét darab eredetiben is tanulmányozható (ebből kettő oltárigazgatói) kinevező iratot ismerünk.⁸ De nem jobb a helyzet az egyházmegye nyugati végén elhelyezkedő társaskáptalanjában, Pozsonyban sem, ahol 1462-ig hat darabot (ebből szintén kettő oltárigazgatói) találtunk a levéltárban.⁹ Ez persze még mindig több, mint amennyi a szomszédos egyházmegye központjában, Nyitrán áll a rendelkezésünkre, ahol összesen két darab oltárigazgatói kinevezést őrzött meg az intézmény magánlevéltára.¹⁰ A vizsgált pertestben viszont rögvest három oltárigazgatói kinevezőlevelet is bemutatnak, amelyek révén az ilyen típusú esztergomi okleveleink száma több mint megkétszereződik, ráadásul ezek révén lehetőség nyílik a javadalom elnyerésének idejét és ezzel együtt az előző birtokos halálának időpontját is pontos(abb)an meghatározni. A három kinevezőlevélén túl további két iratot mutattak be és írtak át: az egyik Türje nembeli¹¹ Fülöp esztergomi érsek 1272. április 10-ei – eddig szintén ismeretlen szövegű – oklevele, a másik pedig az esztergomi székeskáptalan egyházlátogatási jegyzőkönyvének¹² a per tárgyára vonatkozó része. Ez utóbbi azért is fontos, mert közvetett bizonyítékkal szolgál arra a feltételezésemre (sajnos ezt a forrást akkor még nem ismertem), amely szerint a vizitáció elkészítésének oka a székeskáptalan (és az érsek) jogainak egyfajta katalógus-szerű megörökítése volt.¹³ A *libellus* végén értelemszerűen a közjegyző záradéka áll, megtoldva azonban még egy olyan oklevéllel, amely a magyar forrásanyagban meglehetősen ritka:¹⁴ a közjegyzői jel alatt szerepel a pannonhalmi konvent igazoló irata is arról, hogy Marosi Zsigmond valóban esztergomi egyházmegyei közjegyzőként tevékenykedik.¹⁵

⁷ P. HORVÁTH VIKTÓRIA, *Pápai bulla a középkori Bánhegyes falu területéről*, Archaeologiai Értesítő 145 (2020) 195–206, 201–202; NEMES GÁBOR, *Repertorium Pontificiorum Documentorum in Regnis Sacrae Coronae Hungariae existentium (1417–1526)* (CVH II/10), Budapest–Róma 2022, XXI–XXIII.

⁸ C. TÓTH NORBERT, *Az esztergomi székes- és társaskáptalanok archontológiája 1100–1543* (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 9), Budapest 2019 (*Esztergomi arch.*), 280–292.

⁹ C. TÓTH NORBERT, *A pozsonyi társaskáptalan archontológiája 1204–1462* (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 12), Budapest 2020, 140–159.

¹⁰ VÁGNER JÓZSEF, *Adalékok a nyitrai székes-káptalan történetéhez*, Nyitra 1896, 29, 3. j. és 30, 1. j.

¹¹ Türje nembeli Szentgróti Ivachin fia, Fülöp († 1272. dec.) esztergomi érsek (1262–1272). ZSOLDOS ATTILA, *Magyarország világi archontológiája 1000–1301* (Historia könyvtár. Kronológiák, adattárak 11), Budapest 2011 (*Archontológia 1000–1301*), 81; BEKE MARGIT, *Türje nembeli Szentgróti Fülöp érsek*, Esztergomi érsek 1001–2003 (szerk. Beke Margit), Budapest 2003, 115–121.

¹² C. TÓTH NORBERT, *Az esztergomi székeskáptalan a 15. században. III. rész. Az ún. 1397. évi esztergomi székeskáptalani egyházlátogatási jegyzőkönyv* (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 13), Budapest 2021, 155–238.

¹³ C. TÓTH, *Esztergomi székeskáptalan III*, 135.

¹⁴ VÖ. MIKÓ GÁBOR, *Andrea Scolari váradi püspök végrendelete és annak hitelesítése. Adatok a hitelesbelyi és közjegyzői intézmények együttműködéséhez*, Nagyvárad és Bihar a Zsigmond-korban (szerk. Zsoldos Attila) (Tanulmányok Biharország történetéről 8), Nagyvárad 2020, 195–226, 203, 209–213. – Hasonló típusú szövegekkel találkozunk az Esztergomi formuláskönyvben is. *Formularium ecclesiae Strigoniensis*, ed. PETRUS CARD. ERDŐ-CORNELIUS SZOVÁK–PETRUS TUSOR, coadiuvantibus GABRIELE SARBAK ET AL. (CST I/4), Budapest 2018 (*Form. ecd. Strig.*), 263. 372. 528.

¹⁵ *Függelék*, fol. 40r.

2. A PERESKEDÉS TÁRGYA ÉS RÉSZTVEVŐI

A Római Kúriában valamikor 1514 kora nyarán per indult az esztergomi székesegyházban a szentélytől jobbra lévő¹⁶ Szent Péter (és Pál)-oltár, valamint az Esztergom-Tapolcán, a hévizek mellett álló¹⁷ Szent Erzsébet-kápolna igazgatóságának betöltése ügyében. Történt ugyanis, hogy az esztergomi székeskáptalan Garai Antal kanonok, oltárigazgató¹⁸ halála után, 1511. november 16-án¹⁹ a javadalmat Budai Bálint kanonoknak adományozta, de Bakóc Tamás esztergomi érsek ügyvédje, Csúti Menyhért fehérvári kanonok megbízója nevében Bálintot az oltár jövedelmeinek birtoklásától és használatától, a káptalant pedig az adományozásától eltiltotta és abban igyekezett őket akadályozni.²⁰

A kinevezőlevél dátumával azonban van némi probléma, mivel Garai Antal kanonok 1511. november 24-én még a kúriában a nádori jelenléten képviselte a káptalant²¹ és idézte meg nemes Vízi Balázs deákat a Pilis megyei Bajon és a Bars megyei Csuda birtokra vonatkozó oklevelek bemutatására, amelyet a nádori iroda 1511. november 26-ai kelettel foglalt oklevelébe a káptalan részére.²² Sőt, a következő évből is van még arra adatunk, hogy Garai Antal életben van: egyrészt neve szerepel az esztergomi székeskáptalan számadáskönyvében, mint akit az 1512. június 15-ei káptalani ülésen megválasztottak a jogügyigazgatói tisztségre,²³ másrészt november 8-án a budavári Olasz utcában lévő házáat az esztergomi káptalanra hagyta misealapítvány céljából.²⁴ (Probléma ugyanakkor, hogy a PATAKI VIDOR által idézett jelzet ma nem létezik a

¹⁶ *Esztergomi arch.*, 127.

¹⁷ C. TÓTH, *Esztergomi székeskáptalan III*, 95–96.

¹⁸ Garai Antal 1483-tól volt tagja a székeskáptalannak, oltárigazgatóságára az első adatot 1486. dec 19-ről, az utolsót pedig 1510. febr. 2-ről ismertem. *Esztergomi arch.*, 128. 142.

¹⁹ Az oklevél szövegét lásd *Függelék*, fol. 38rv.

²⁰ „*nuper dictum capitulum occurrente dicti altaris seu rectoratus per obitum condam Antonii de Gara illius dum viveret ultimi possessoris extra Romanam Curiam defuncti vacatione devoto oratori vestro Valentino de Buda dicte ecclesie canonico altare seu rectoratum buiusmodi, prout ad eos pertinebat, contulerunt et de illo sibi providerunt possessione subsequuta. Nichilominus nuper quidam Melchior de Cbrwth assertus canonicus Albensis pro reverendissimi domini Thome cardinalis Strigoniensis procuratore se gerens nomine eiusdem reverendissimi domini cardinalis ipsum Valentinum super usu et possessione dicti altaris et capitulum oratores vestros super iure buiusmodi conferendi, ordinandi et providendi molestare presumpsit, saltem verbaliter asserendo et iactando ius dicto reverendissimo domino cardinali in prefato altari competere et usum et possessionem altaris Valentino et de illo disponenter seu providerent capitulo pridem probibere tentando*” – *Függelék*, fol. 5v.

²¹ „*bonorabilis magister Antonius de Gara, canonicus ecclesie Strigoniensis pro se ac pro honorabili capitulo eiusdem ecclesie Strigoniensis cum procuratoriis litteris eiusdem [...] ipsam citationem hic Bude feria secunda proxima ante festum Beate Catherine virginis et martiris proxime preteritum coram nobis facie ad faciem factam [...] contra nobilem Blasium litteratum de Wyz proposuit*” – MNL-OL DF 237 705.

²² Uo.

²³ „*Item ad officiolatum procuracionis in causis et negotiis capituli electus est magister Antonius de Gara.*” – *Reg. Strig.*, 94.

²⁴ PATAKI VIDOR, *Abudai vár középkori belyrajza*, Budapest Régiségei 15 (1950) 239–299, 291; VÉGH ANDRÁS, *Buda város középkori belyrajza I–II* (Monumenta Historica Budapestinensia XV–XVI), Budapest 2006–2008, II, 157, n. 558.

Prímási Levéltárban.)²⁵ Mindehhez hozzátehetünk még egy információt. Az esztergomi formuláriumban fennmaradt egy, alább még részletesen idézendő, „Bizonyos javadalom jogtalan eladományozása és elfoglalása ügyében tiltakozás és eltiltás” című minta: e szerint Bakóc nevében ügyvédje tiltakozott az ellen, hogy a káptalan Garai Antal halála után Budai Bálintnak adta az oltárigazgatóságot, holott annak joga a mindenkori érsekekhez, következésképpen Bakóc Tamás jelenlegi érsekhez tartozik.²⁶ Az ügyvéd megjegyzése szerint ráadásul az adományozásra az érsek távollétében, római tartózkodása alatt került sor.²⁷ A bíboros 1511. október 2-án indult el Esztergomból, október közepén már a fennhatósága alatt álló másik püspöki székhelyen,²⁸ Zággrában volt, ahonnan november közepén érkezett meg Zenggebe. A kikötővárosból november végén hajózott ki és december elején már Anconában tartózkodott, Róma falai alá 1512. január 26-án ért²⁹ (az ünnepélyes bevonulásra egy nappal később került sor).³⁰ A fentiek alapján a kinevezőlevél évszáma minden bizonnyal elírás folytán lett 1511, és ténylegesen arra 1512. november 16-án került sor, ráadásul az előbb említett 1512. november 8-ai végrendekezés jól illene Garai néhány nappal később bekövetkezett halálához, illetve a javadalom nyolc nappal későbbi eladományozásához.

A pereskedés tárgyát képező másik javadalom a Szent Erzsébet-kápolna³¹ és a hozzá tartozó, az esztergomi iskola mellett fekvő ház volt. A kápolna igazgatóságát a székeskáptalan élve jogával Szatmári János kanonoknak adta, ám azt Bakóc Tamás elvette tőle és vajai Ibrányi István (őr)kanonoknak (1511–1528)³² adományozta.³³ A jelen esetben ismerjük az adományozás és az elfoglalás időpontját is, mivel az előbbi teljes szöveggel bemásolták, az utóbbi elleni tiltakozást pedig bejegyezték a káptalani számadáskönyvbe.

²⁵ „Esz. k. hh. lt. 68–7–8.” A 68-as *fasciculus*ban ma azonban csak egy darab, 1497. évi oklevél van: Komárom-Esztergom Megyei Levéltár, Esztergomi székesfőkáptalan hiteleshelyi levéltára 68–13–11 (MNL-OL DF 209 059).

²⁶ *Form. eccl. Strig.*, 587–589. – Budai Bálint oltárigazgatóságára eddig ezzel az egyetlen adattal rendelkezünk. Vö. *Esztergomi arch.*, 128 (a hivatkozott oldalszám tollhibából 598 az 589 helyett, illetve a jegyzetben tévesen Bakóc kinevezettjének írtam Bálintot).

²⁷ „in absentia pretacti reverendissimi domini Tho(me) cardinalis et archiepiscopi, ut prefertur, collatoris in Romana Curia agentis” – *Form. eccl. Strig.*, 588.

²⁸ *Egyházi archontológia 1440–1526*, 130.

²⁹ FRANKÓI VILMOS, *Erdődi Bakócz Tamás élete 1442–1521* (Magyar Történeti Életrajzok 14), Budapest 1889, 115–117.

³⁰ SZABÓ ÁGNES, *Bakócz Tamás 1512-es bevonulása Rómába – A magyar kíséret öltözékének leírása Stazio Gadio nyomán*, s.a. (Az eddigi irodalom FRANKÓI után 26-ára tette az ünnepélyes bevonulás napját is.)

³¹ A kápolnát Miklós aradi prépost és esztergomi kanonok alapította az esztergomi hévizek mellett, azaz Esztergom-Tapolcán álló házában 1380 előtt. C. TÓTH, *Esztergomi székeskáptalan III.*, 95–96; TÓTH KRISZTINA, *Esztergom megye történeti földrajza a késő középkorban*, Budapest 2020, 325–326.

³² *Esztergomi arch.*, 49.

³³ „licet similiter ex privilegio a tempore, cuius initii hominum memoria non existit, dispositio cuiusdam domus et capelle Sancte Elizabeth prope scolam Strigoniensem site spectaverit et spectet ad dictum capitulum consueveritque ipsum capitulum de illa dispositione et nuper cuidam ex canonicis dicte ecclesie, scilicet Iohanni de Zatzmar illam et eius usum quamdiu viveret, legitime contulerit sive concesserit, nichilominus prefatus dominus cardinalis amoto ex ea defacto dicto Iohanni canonico illam occupavit seu occupari fecit et Stephano Ibrany de illa providit in maximum capituli preiudicium” – Függelék, fol. 6r.

A káptalan élve kegyúri jogával (*auctoritate iuris patronatus*) Mecseki János kanonok (és honti főesperes) halálával³⁴ megüresedett javadalmat 1510. október 4-én³⁵ adta oda idősebb Szatmári János kanonoknak (1507–1521).³⁶ A javadalom elfoglalására alig fél évvel később került sor. A kanonokok az 1511. március 7-ei káptalani ülésen tiltakoztak, hogy a kápolnához tartozó házat, amelyet nemrégiben adományoztak Szatmári Jánosnak, Ibrányi István kanonoktársuk a káptalan jogaival és saját esküjével szemben erőszakkal elfoglalta, annak kulcsait Fiadi Gergely kanonoktól (1498–1527)³⁷ elvette.³⁸ Feltűnő ugyanakkor, hogy a pereskedés során a Szent Erzsébet-kápolna kegyurasága tárgyában nem mutattak be semmilyen, a káptalan vagy érsek jogát igazoló iratot.

3. A PER MENETE ÉS EREDMÉNYE

Garai Antal esztergomi kanonok 1512. november 8-a után bekövetkezett halálával megüresedett az esztergomi székesegyházi Szent Péter (és Pál)-oltár javadalma, a székeskáptalan tagjai élve jogukkal az igazgatóságot kipróbált tagjuknak, Budai Bálint kanonoknak adták 1512. november 16-án. Az ekkor már Rómában tartózkodó érsek nevében ügyvédje, Csúti Menyhért fehérvári kanonok³⁹ – ismeretlen időpontban – tiltakozott az adományozás ellen, mivel szerinte az a mindenkori érsek jogaihoz tartozik, és egyúttal eltiltotta a káptalant a javadalom eladományozásától, Budai Bálintot pedig a birtokba vételtől.⁴⁰ A székeskáptalan valamikor 1513 tavasza, X. Leó pápa megválasztása után nyújtotta be kérvényét az egyházfőhöz, amelyben elpanaszolták neki, hogy jóllehet az egyházukban lévő oltár igazgatóságának az adományozása alapítása óta a káptalanhoz tartozik, és ők az oltár utolsó birtokosának, Garai Antalnak a Római Kúrián kívül bekövetkezett halála után a javadalmat élve jogukkal Budai Bálint kanonoknak adták. A minap azonban Csúti Menyhért fehérvári kanonok, Tamás érsek ügyvédje, megbízója nevében Bálintot az oltár birtoklásától, őket pedig az eladományozásától eltiltotta. Mindezek után ismertették másik panaszukat is. E szerint bizonyos régóta meglévő kiváltságuk értelmében az esztergomi iskola mellett fekvő ház és (az abban alapított) Szent Erzsébet-kápolna feletti rendelkezés joga szintén a székeskáptalant illeti, és ezért azokat ennek okán Szatmári Jánosnak, kanonoktársuknak adták – 1510. október 4-én⁴¹

³⁴ Mecseki János oropói tit. püspök (1502–), esztergomi segédpüspök (1503–), esztergomi kanonok és honti főesperes (1507–1510). *Esztergomi arch.*, 84.

³⁵ *Reg. Strig.*, 88.

³⁶ *Esztergomi arch.*, 171. Szatmári János a Bakóc-nepos Erdődi / Szatmári / Bakóc János nagyréposttól (1502–1517 – *Esztergomi arch.*, 26) való megkülönböztetés céljából kaphatta az idősebb jelzőt. Jelen esetben ez ténylegesen korjelölő lehetett, mivel János valamikor az 1480-as évek közepén szülehetett, aki az 1500-as években Itáliában járt egyetemre. C. TÓTH NORBERT, *Erdődi Bakóc Tamás érsek rokonsága (Rekonstrukciós kísérlet)*, Turul 91 (2018) 8–30, 17.

³⁷ *Esztergomi arch.*, 155.

³⁸ *Reg. Strig.*, 89–90.

³⁹ Nevét a káptalan kérvényéből ismerjük: *Függelék*, fol. 5v.

⁴⁰ *Form. ecl. Strig.*, 587–589.

⁴¹ *Reg. Strig.*, 88.

– törvényesen élete tartamára. Mégis a mondott bíboros eltávolította a javadalomból Jánost, majd elfoglalva azt Ibrányi Istvánnak, (a káptalan örkanonokának)⁴² adta az ő nagy kárukra. Az esztergomi kanonokok kérték a pápától sérelmeik orvoslását.⁴³ A kérvényen – az ügyhallgató átírása szerint – két feljegyzés volt: az egyik szerint a pápa megbízta a lucerai püspököt az ügy kivizsgálásával. A másik szerint pedig a pápa jóváhagyásával megküldte Leonardus (Grossus de Rovere) bíboros,⁴⁴ ageni püspöknek.⁴⁵

A kijelölt ügyhallgató, Dominicus Iacobatius lucerai püspök⁴⁶ a felek ügyvédjeinek, azaz a Budai Bálint kanonokot képviselő, a Római Kúriában tevékenykedő Henricus Howel és a Bakóc Tamás bíborost képviselő, szintén a Kúriában működő Egidius Zephirus számára küldöncei útján meghagyta az általa kijelölt időpontra történő megjelenést. Az ügyvédek közül a mondott időpontban, azaz augusztus 27-én Rómában, a lakhelyén csak Henricus Howel jelent meg, aki kérte az ügynek a Római Kúrián kívüli kivizsgálását. Ezért az ügyhallgató az esztergomi egyházmegye klerikusaihoz szóló általános parancslevelével meghagyta Rékai János dékánnak és Budai Pál örnek, a pannonhalmi konvent szerzeteseinek, az ügyben kijelölt végrehajtóinak, hogy vizsgálják ki azt és majd annak eredményéről számoljanak be neki.⁴⁷

A két végrehajtó által az ügyhallgatónak elküldött válaszlevél szerint 1514. december 4-én, a pannonhalmi főapát palotájában Marosi Zsigmond közjegyző, illetve pécsi Forgács Vince, Damási Pál és budai Tolnai Bálint tanúk jelenlétében megjelent Budai Bálint kanonok és oltárigazgató, majd bemutatta Bakóc Tamás bíboros-érsek, valamint ügyvédei, Vitéz Mihály pápai penitenciárius, Csúti Menyhért fehérvári kanonok és Alsószegei Benedek közjegyző ellenében az ügyhallgató 1514. augusztus 27-ei levelét és kérte annak végrehajtását, az alperes vagy képviselői megidőzését. Ők az ügy jegyzőjének és írnokának megválasztották Marosi Zsigmond közjegyzőt és meghagyták neki, hogy készítsen másolatot az oklevélről és azt közjegyzői iratként adja át, továbbá Királyhegyi János presbitert jelölték ki követüknek/küldöncüknek, a felek megidőzésére eléjük.⁴⁸

1514. december 6-án és 8-án nem ülészetek, viszont december 11-én igen, amikor is megjelent ítélszékkükön Budai Bálint kanonok – a tanúk, Vízi Balázs közjegyző, Etei János szentmártoni várnagy és Szentpéteralapjai László alvárnagy jelenlétében – és előadta, hogy mivel Bakóc Tamás bíboros, továbbá ügyvédei, Vitéz Mihály, Csúti Menyhért és Alsósze-

⁴² *Esztergomi arch.*, 49.

⁴³ *Függelék*, fol. 5r–7r.

⁴⁴ Leonardus Grossus de Rovere († 1520. szept. 17.) ageni (Franciaország) püspök (1487–), bíboros (1505–), *maior poenitentarius* (1511–): HC III, 10 és 98; *referendarius* (1504–1513): THOMAS FRENZ, *Die Kanzlei der Päpste der Hochrenaissance (1471–1527)* (BDHIR 63), Tübingen 1986, n. 1509; RAISSA TEODORI, *Grosso della Rovere, Leonardo*, DBI vol. 60, Roma 2003, [https://www.treccani.it/enciclopedia/grosso-della-rovere-leonardo_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/grosso-della-rovere-leonardo_(Dizionario-Biografico)), letöltés: 2022. febr. 3.

⁴⁵ „erat duplex signatura, prima talis erat, videlicet de mandato domini nostri pape audeat episcopus Lucerinensis, citet, imbebeat etiam sub censuris et aliis premissis penis, procedat summarie etiam, ut petitur, et iustitiam faciat, secunda vero placet domino nostro pape L(eonardo) cardinali Agennensi.” – *Függelék*, fol. 7r.

⁴⁶ Dominicus de Iacobatiis († 1527/8) lucerai (Nocera dei Pagani, Olaszország) püspök (1511–1517, 1524–), bíboros (1517–). HC III, 16 és 229–230.

⁴⁷ *Függelék*, fol. 4v–5r, 7v–12r.

⁴⁸ *Függelék*, fol. 1v–4v.

gedi Benedek, akik Rómában voltak és helyettesítették, jelenleg pedig Pannonhalmán és a győri egyházmegyén kívülről tartózkodnak, és most Budán, Esztergomban vagy máshol laknak, ezért felkérte Királyhegyi János presbitert, az esztergomi Szent Jeromos-kápolna igazgatóját⁴⁹ és Ivánci Bereck deákat az eljárásban való részvételle. Rékai János dékán- és Budai Pál órszerzetes, vizsgálók felszólították Jánost és Berecket, hogy egyházi büntetés terhe alatt vegyenek részt az eljárásban és tegyenek esküit, majd letéve azt kérdezzék ki a bíborost és ügyvédeit.⁵⁰ Együttal az alpereseket megidézték maguk elé három napon belüli megjelenés és bizonyítékaik bemutatásának kötelezettségével, minderről e napon, 1514. december 11-én oklevelet állítottak ki,⁵¹ amiben átírták az ügyhallgató 1514. augusztus 27-ei oklevelét.⁵²

Az idézés végrehajtását az idézőlevél hátoldalra írt saját kezű feljegyzése szerint Királyhegyi János presbiter kiküldött végezte el: 1514. december 12-én – a tanúk, Vízi Balázs közjegyző, budai *Babko* Bálint és Etei János szentmártoni várnagy jelenlétében – a bíboros és ügyvédei ellenében a mandátumot kifüggesztette a Szent Márton-monostor és a szentmártoni Szűz Mária-egyház ajtóira.⁵³ Ugyancsak e napon – a tanúk, Vízi Balázs közjegyző, pécsi Forgács Vince, Damási Pál és Ludányi János jelenlétében – Királyhegyi János megidézte és felszólította a személyesen jelenlévő Ivánci Bereck deákat, akinél a bizonyító iratok voltak, továbbá Tornai István aléneklőt, Bakócai Péter esztergomi kanonokokat, Gyarmati Nagy Tamás és Pápai Benedeket esztergomi karbeli javadalmasokat, valamint Pápai János presbitert mint tanúkat a Bálint esztergomi kanonok érdekében történő megjelenésre.⁵⁴

1514. december 13-án nem ülészttek, viszont 15-én ítélszékük előtt – a tanúk, Erdőtatai *Cbeznak* György, Etei János várnagy és Vízi Balázs közjegyző jelenlétében – Budai Bálint kanonok megjelent,⁵⁵ az alperes, illetve ügyvédei azonban nem. A felperes által megidézett Ivánci Bereck deák, akinél a káptalan jogaira vonatkozó iratok voltak, valamint a felsorolt esztergomi kanonokok és presbiterok szintén megjelentek. A két végrehajtó felkérte Ivánci Berecket a nála lévő oklevelek bemutatására, amelyeket Budai Bálint megtekintve kérte azoknak a *libellus*ba történő bemásolását jogai védelmében. Bereck deák előbb Fülöp esztergomi érsek 1272. évi, a Szent Péter-oltár kegyuraságát az esztergomi székeskáptalannak adományozó oklevelét mutatta be, amely pergamenre íródott és az érsek hosszúkas alakú, vörös viaszba nyomott és vörös selyemzsinóron függő pecsétjével volt megerősítve.⁵⁶ Továbbá bemutatta az esztergomi káptalan három darab, a hátlapján vörös viaszba nyomott

⁴⁹ A kápolnának eddig nem volt ismert igazgatója.

⁵⁰ *Függelék*, fol. 12v–15r.

⁵¹ *Függelék*, fol. 15r–16r és 24v–28v.

⁵² *Függelék*, fol. 16r–24v.

⁵³ *Függelék*, fol. 29r.

⁵⁴ *Függelék*, fol. 29v.

⁵⁵ Budai Bálint Atyai Miklós olvasókanonok társaságában 1514. dec. 14-én a pannonhalmi konvent előtt tiltakozott egy másik ügyben. DRESKA GÁBOR, *A pannonhalmi konvent bitelesbelyi működésének oklevéltára. Monumenta credibilia conventus de monte Pannoniae IV* (A Győri Egyházmegyei Levéltár kiadványai. Források, feldolgozások 19), Győr 2013 (*Pannonhalmi konv.*), 117 és 118–119. Az oklevél szövege a dátum kivételével szó szerint megegyezik az ugyancsak általuk a konvent előtt tett 1508. aug. 15-ei és 1511. nov. 30-ai tiltakozás szövegével! Uo., 63–64. 88–89.

⁵⁶ Az érseki pecsét képét lásd 1272. dec. 7-ei privilégiumán. MNL-OL DL 814.

kisebb pecsétjükkel⁵⁷ megerősített oklevelét az oltár eladományozásáról, valamint egy pergamenből összekötött könyvet, amely – mint mondták – a káptalan egyházlátogatásait, illetve a statútumokat tartalmazza. Rékai János és Budai Pál executorok felkérték Tornai István és Bakócai Péter kanonokokat, Gyarmati Nagy Tamás és Pápai Benedek karbeli javadalmasokat meg Pápai János presbitert a bemutatott iratok hitelességének a vizsgálatára. Ők eskü alatt elmondták, hogy jóllehet Fülöp esztergomi érsek címere sem egyházukban, sem a váron, sem bárhol másutt nem látható, mégis a privilégiumon függő pecséten látható kép, mivel az idősektől úgy hallották és annak öregsége miatt is, az oklevél és a pecsét kétségkívül hiteles. A három másik oklevél és pecsétje szintén hiteles, mivel István és Péter kanonokok – amint mondták – több éven keresztül jelen voltak az esztergomi káptalan okleveleinek a megpecsételésénél és sokszor látták és fogták azt kezükben. A másik három személy is ugyanezt állította. A „könyvről” pedig István és Péter kanonokok, Tamás és Benedek javadalmasok meg János elmondták, hogy az kétségkívül a száz évvel azelőtt a néhai Kanizsai János esztergomi érsek által elrendelt és Pontói Antal sebenicói püspök, esztergomi vikárius által megtartott egyházlátogatásról készült jegyzőkönyv, amely tartalmazza azonkívül a káptalan statútumait és rendelkezéseit, a kanonokok esküit, továbbá, hogy hány és melyik oltár és kápolna tartozik az érsek, illetve a káptalan rendelkezési jogához, továbbá még sok egyéb más dolog is van benne. A könyvet perbeli ellenfelük, Bakóc Tamás bíboros is hitelesnek tekinti, sőt, nem kevés másolatot, átírást készíttetett róla, amelyeket elküldött a titeli, aradi és budai társaskáptalanoknak használatra, akik, úgy tudják, használják is.⁵⁸

A végrehajtók a bizonyítékok hitelességének vizsgálata után előbb az esztergomi érsek privilégiumát írták át: 1272. április 10-én kibocsátott oklevele szerint Fülöp érsek a Szent Adalbert székesegyházban lévő Szent Péter-oltár – amelyhez különleges áhítat fűzi – feletti rendelkezést örökre átadja az esztergomi székeskáptalannak, abban sem magának, sem pedig az érseki székben utódainak semmilyen jogot nem tart fenn. Továbbá elrendeli, hogy az oltár igazgatója vagy papja minden héten saját belátása szerint az oltárnál misézzen, valamint köteles a nagy- és esti miséken minden nap beöltözve részt venni – hacsak nincsen jogosan akadályoztatva.⁵⁹

Majd másodikként a vizitációs könyvből a Szent Péter-oltárra vonatkozó részt másolták ki (a Szent Péter-oltár igazgatósága): Az ötödik, a Szent Péter-oltár igazgatóságát Bertalan⁶⁰ viseli, az igazgató köteles részt venni a nagy- és az esti misén, és saját tettsége szerint az oltárnál misézni; az oltár adományozása, stb. a káptalanhoz tartozik.⁶¹

⁵⁷ Vö. SOLYMOSI LÁSZLÓ, *Az esztergomi káptalan 14. századi pecsétnyomója* Emlékkönyv Gunst Péter 70. születésnapjára (szerk. Ifj. Barta János és Pallai László), Debrecen 2004, 7–24. 21.

⁵⁸ *Függelék*, fol. 30r–34v.

⁵⁹ *Függelék*, fol. 35r–36v.

⁶⁰ A vizitáció kiadásakor még elképzelhetőnek tartottam, hogy e Bertalan azonos lehet a 15. század második feléből ismert Megyeri Bertalan (1473–1501) vagy *Loret* Bertalan (1481) nevű kanonokok valamelyikével: C. TÓTH, *Esztergomi székeskáptalan III*, 64. E feltevést azonban a jelen forrás alapján elvethetjük, mivel az oltárigazgatóságot betöltő személyeket (1433)1453-tól 1517-ig megszakítás nélkül ismerjük: Bocsárdi György olvasókanonok (1433)–1452, Farnadi Mátyás 1453–1485, Garai Antal 1485–1512, Budai Bálint 1512–1517.

⁶¹ *Függelék*, fol. 36v. – Vö. C. TÓTH, *Esztergomi székeskáptalan III*, 193, 19–24. sorok.

Végül időrendben az esztergomi káptalan három oklevele következik: 1453. január 2-án a Bocsárdi György olvasókanonok halálával megüresedett oltárigazgatóságot Farnadi Mátyás esztergomi egyházmegyei presbiternek adta a káptalan.⁶² (Bocsárdi eddig az olvasókanonokságban 1449-ig volt adatolható – ráadásul oltárigazgatóságát sem ismertük –, míg utódát, Trevisói Simont 1453 májusától tudtuk kimutatni;⁶³ Farnadi igazgatósága eddig több mint egy évtizeddel később, 1468-tól volt ismert.⁶⁴) 1485. december 29-én a Farnadi Mátyás halálával megüresedett javadalmat a káptalan Garai Antalnak adományozta.⁶⁵ (Garai igazgatóságára az első adatunk majdnem egy évvel későbbi.)⁶⁶ 1511. – helyesen 1512. – november 16-án a Garai Antal halálával megüresedett oltárigazgatóságot a káptalan Budai Bálint kanonoknak adta.⁶⁷ (Mint fentebb már említettem, Budai javadalmára eddig egyetlen, év nélküli adatunk volt.)

Az oklevelek és a könyvrészlet bemásolása után Rékai János dékán és Budai Pál őr, pannonhalmi szerzetesek az eljárásról készült jelentésüket megküldték Dominicus Iacobatius lucerai püspöknek, apostoli kijelölt ügyhallgatónak. Az oklevelüket a mondott helyen és időben, azaz Pannonhalmán, 1514. december 15-én a dékáni és az őr pecséttekkel megerősítve Marosi Zsigmond közjegyző záradékával és jelével ellátva bocsátották ki.⁶⁸ A *libellus* végén megtalálható a pannonhalmi konvent – valószínűleg ugyanezen a napon kelt – oklevele, amelyben igazolták, hogy Marosi Zsigmond valóban közjegyzőként ténykedik.⁶⁹

* * *

A pereskedés lezárását – jöllehet az a *libellusra* írt feljegyzések szerint 1515. október 1-jén Rómában még zajlott – források hiányában – egyelőre – nem ismerjük, de az eredményét ennek ellenére is meg tudjuk mondani. A székeskáptalan, illetve Budai Bálint a Szent Péter-oltár kegyurasága, illetve adományozási joga tárgyában biztosan megnyerte a pert: 1524. április 7-én ugyanis Lelei Kaplyan László kanonok lemondásával megüresedett javadalmat a káptalan, mivel annak adományozási és minden egyéb rendelkezési joga a káptalant illeti az oltár alapítása óta (*nos, ad quos altaris provisio et omnimoda dispositio illius, dum pro tempore vacat, a sui fundatione pertinet et pertinet impresentiarum*), Oláh Miklós kanonoknak, komáromi főesperesnek adományozta.⁷⁰

⁶² *Függelék*, fol. 36v–37v.

⁶³ *Esztergomi arch.*, 32–33.

⁶⁴ Uo., 128.

⁶⁵ *Függelék*, fol. 37v.

⁶⁶ *Esztergomi arch.*, 128.

⁶⁷ *Függelék*, fol. 38rv.

⁶⁸ *Függelék*, fol. 38v–40r.

⁶⁹ *Függelék*, fol. 40r.

⁷⁰ *Reg. Strig.*, 160–161; *Esztergomi arch.*, 128.

FÜGGELÉK

Pannonbalma, Szent Márton-templom, 1514. december 15.

Rékai János dékán és Budai Pál őr, pannonbalmi szerzetesek jelentése Dominicus de Iacobatiis lucerai püspökböz, az apostoli szék ügyhallgatóinak egyikéhez, a pápa által az ügyben kijelölt bíróhoz

A kijelölt végrehajtók a Budai Bálint esztergomi kanonok, a Szent Péter (és Pál)-oltár igazgatója (és a székeskáptalan) mint felperesek és Bakóc Tamás bíboros, esztergomi érsek mint alperes között az oltár és a Szent Erzsébet-kápolna kegyurasága ügyében folyó perben beszámolnak az általuk elvégzett vizsgálatról és ennek keretében átírták 1) Dominicus Iacobatius lucerai püspök, az apostoli szék kijelölt ügyhallgatójának 1514. aug. 27-ei parancslevelét, amely tartalmazza az esztergomi székeskáptalannak X. Leó pápához benyújtott kérvényét, illetve a pápa utasítását; 2) saját, 1514. dec. 11-ei idézőlevelüket, amelyben átírták Dominicus Iacobatius püspök-ügyhallgató előbbi oklevelét. Részletesen beszámolnak a felek, illetve ügyvédek 1514. dec. 11-ei meghallgatásáról, a dec. 12-ei idézésekről, majd a dec. 15-ei tárgyalásról, ahol Budai Bálint és a székeskáptalan javára bemutatják Fülöp esztergomi érsek 1272. ápr. 10-ei oklevelét az oltár kegyuraságának a káptalan részére történt átadásáról; a székeskáptalani egyházlátogatási jegyzőkönyvének a Szent Péter-oltárra vonatkozó részét, valamint a székeskáptalan három, az oltárjavadalom adományozásáról szóló 1453. jan. 2-ei, 1485. dec. 29-ei és 1511. (!) nov. 16-ai oklevelét. – A füzetszerűen összeállított *libellus*, amelynek elő- és hátlapja pergamen, közte 40 összefűzött papírlapot tartalmaz, amelyek jobb, illetve bal felső sarka sérült; a papírlapok mindkét oldalára írtak. Vízjelek a fényképen nem kivehetők. – Az idő által megviselt pergamenből készült (folio számozás nélküli) borítón a *rotulus* tartalmának rövid összefoglalása: STRIGONIENSIS [... ..] Sancti Petri [...] Sancte Elizabeth; alatta: processus de partibus vigore litterarum compulsorialium factus per compulsum productus instrumentum capitulo et canonicis ecclesie Strigoniensis. – Alatta újkori kézzel: Die I^a Octobris 1515. – Ez alatt korábbi, másik kézzel: Die Lune, prima Octobris 1515; pro domino Francisco Godelin,⁷¹ Iohanni de Tenebris⁷² notario scriptis. Minden oldalon a szöveg utolsó sora alatt megtalálható a közjegyző, Marosi Zsigmond aláírása: az 1r oldalon a teljes (*Sigismundus de Marusio notarius*), majd onnantól kezdve a *verso* oldalakon a neve (*Sigismundus de Marusio*), a *recto* oldalakon pedig a foglalkozása (*notarius*) szerepel – ezeket külön nem jelöltem a szövegben. A szöveg melletti, ügyintézést segítő szavakat, tartalmi összefoglalókat viszont, amennyiben olvasható volt, minden esetben közöltem.

(AAV Tribunalia, Sacra Romana Rota, Processus actorum I.

Mikrofilm másolata: MNL-OL Filmtár X 9042, 31109. sz. – *orig.*)

⁷¹ Franciscus Godelin(i) († 1523. ápr. 8.) scriptor cancellarie. FRENZ, *Die Kanzlei der Päpste*, n. 730.

⁷² Iohannes de Teneris *notarius*. Talán azonos az 1505-ben szereplő Iohannes Traneis *notarius*-szal. Lásd: HERMANN HOBERG, *Die Protokollbücher der Rotanotare von 1464 bis 1517* Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Kanonistische Abteilung 39 (1953) 177–227, 196; RORC (Iohannes Traneis), letöltés 2022. 07. 27.

IN NOMINE DOMINI, AMEN. Reverendo in Christo patri et domino Dominico Iacobatio⁷³ Dei et Apostolice Sedis gratia episcopo Lucerinensi, unius ex sacri palatii⁷⁴ Apostolici causarum auditoribus locumtenenti causaque et causis⁷⁵ ac partibus infrascriptis a sanctissimo domino nostro iudici specialiter deputato ac in eius locum forsán surrogato⁷⁶ aut surrogando auditori sive iudici IOHANNES de Reka decanus⁷⁷ et Paulus de Buda⁷⁸ custos,⁷⁹ fratres monasterii Sancti Martini Sacrimontis Pannonie ordinis Sancti Benedicti Iauriensis dyocesis, in dicto monasterio residentes, executores quarundam litterarum compulsorialium infrascriptarum in cause et causis inter venerabilem virum dominum Valentinum de Buda⁸⁰ canonicum ecclesie Strigoniensis et rectorem altaris Sancti Petri in eadem ecclesia fundati ex una et reverendissimum in Christo patrem dominum Thomam⁸¹ cardinalem et archiepiscopum [fol. rv] Strigoniensem ex adverso principalem partibus ex altera omnesque alios et singulos sua communiter vel divisim interesse putantes de et super collatione, ordinatione, provisione et dispositione rectoris altaris Sancti Petri predicti rebusque aliis in actis cause huiusmodi latius deductis et illorum occasione partibus ex altera vertentibus ac indecisus pendentibus per vos generaliter deputati atque earundem litterarum compulsorialium vigore sub censuris et penis inibi expressis et fulminatis specialiter requisiti, orationes in Domino humiles et devotas. Noveritis, quod sub anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo quarto decimo, indictione secunda, die vero Lune, quarta mensis Decembris, hora tertiarum vel quasi, pontificatus autem sacratissimi in Christo patris et domini nostri domini Leonis divina providentia pape decimi anno secundo coram nobis in palatio reverendissimi patris domini archiabatis monasterii Sancti Martini Sacrimontis Pannonie, patris et prelati nostri iuxta et [fol. 2r] prope ecclesiam situato in discreti

⁷³ Dominicus de Iacobatiis († 1527/8) lucerai (Nocera dei Pagani, Olaszország) püspök (1511–1517, 1524–), bíboros (1517–), *auditor rote* (1483–1506), *referendarius* (1492, 1503–1517), *vicarius alme Urbis in spiritualibus* (1514). HC III, 16, 229–230; FRENZ, *Die Kanzlei der Päpste*, n. 596; RORC.

⁷⁴ A 3. és 7. sorok mellett a margón jobbról: *Valentinus de Buda principalis presentavit litteras compulsoriales iudicibus hic nominatis, qui volentes procedere ad executores earundem litterarum deputaverunt notarium et nuntium et decreverunt citationem contra omnes documenta, iura, iustitias eodem Valentino principali*.

⁷⁵ Mellette a margón balról: *Stri* áthúzza.

⁷⁶ A 7. és 11. sorok mellett balról keresztben: *Strigonien*(sis).

⁷⁷ Rékai János pannonhalmi szerzetes, dékán (1514), talán azonos az 1509-ben szereplő János nevű őrszerzetessel. PRT III, 411.

⁷⁸ Mellette a margón jobbról: *nomina iudicum*.

⁷⁹ Budai Pál pannonhalmi őrszerzetes (1510, 1512, 1514, 1519), szerzetes (1516), perjel (1517). PRT III, 411–412. 713; *Pannonalmi konv. IV*, 146. 159.

⁸⁰ Budai Bálint (Máté fia) esztergomi kanonok (1505–1517), káptalani *divisor* (1509–1515), a Szűz Mária- (Nagyboldogasszony-) kápolna *divisora* (1515–1516), a Szent Péter-oltár igazgatója (1511–1517). *Esztergomi arch.*, 115. 128. 134. 144. (A jelen forrás alapján javítva a javadalom-viselésének ideje.)

⁸¹ Bakóc Tamás (Ferenc fia) († 1521) esztergomi érsek (1497–1521), bíboros (1500–) és konstantinápolyi pátriárka (1507–), királyi fő- és titkoskancellár (1490–1521), a zágrábi püspökség kormányzója (1510–1515), a titeli prépostság (1487–1499, 1505–1518), a topuszkói apátság (1508–1521) és a zenggi püspökség (1513–1515) kommandátora. C. TÓTH, *Erdődi Bakóc*, 11. (a további javadalmait lásd ott).

virī Sigismundi de Marusio⁸² clerici Strigoniensis dyocesis sacra Apostolica auctoritate notarij publici testiumque infrascriptorum ad hec specialiter vocatorum et rogatorum presentia personaliter constitutus venerabilis vir dominus Valentinus de Buda canonicus⁸³ ecclesie Strigoniensis et rector altaris Sancti Petri principalis preactus citra revocationem quorumcunque suorum ad hanc causam quomodolibet constitutorum procuratorum habendas suisque manibus tenendas preactas vestras compulsoriales litteras sigillo vestro rotundo de cera rubea in capsula lignea impresso cum filis rubeis sub impendenti sigillatas et per discretum virum Franciscum Bondelin⁸⁴ Navariensem⁸⁵ publicum apostolica et imperiali auctoritatibus ac sacri palatii Apostolici causarum notarium litterarumque apostolicarum registratorem et huiusmodi cause coram vobis scribam, ut prima facie apparuit subscriptas et signatas, quas [fol. 2v] nobis facto et realiter tenoris infrascripti presentavit nosque per eas et earundem vigore sub penis et censuris in eisdem expressis debita cum instantia requisivit, quatenus ad earundem et contententorum [!] in eisdem executores procedere ipsique citationem legittimam contra et adversus supradictum reverendissimum dominum Thomam⁸⁶ cardinalem Strigoniensem ex adverso principalem ac Michaelē Vitesium⁸⁷ domini nostri pape penitentiarium, Melchiorem de Chwth⁸⁸ canonicum Albensem et Benedictum Al-sozegedy⁸⁹ illius procuratores Rome inter acta constitutos sive substitutos si qui sint et reperiantur in civitate seu loco Sancti Martini Sacrimontis Pannonie omnesque alios et singulos sua communiter vel divisim interesse putantes ad videnda et audienda nonnulla acta, actitata, litteras, scripturas et instrumenta aliaque iura et munimenta causam seu causas huiusmodi tangentes et tangentia seu eam vel eas quomodolibet concernentes seu concernentia [fol. 3r] coram nobis produci et exhiberi ac desuper et super illorum recognitione nonnullos testes produci, recipi, admitti et iurare et ad

⁸² Marosi Zsigmond (János fia) esztergomi egyházmegyei klerikus, apostoli közjegyző, további adatok közjegyzőségére: 1515. márc. 24. (MNL-OL DF 246 323.) és 1523. jan. 6. (MNL-OL DF 208 485.)

⁸³ Mellette a margón jobbról: *nomen principalis impetrantis compulsoriales*.

⁸⁴ A forrásban Franciscus Bondelin/Bordelin navarrai egyházmegyei közjegyző, azonos az 1519-ben szereplő Franciscus de Bodelin *scriptor cancellarie*-val (1519). RORC (F. de Bodelin).

⁸⁵ Az eredetiben „Navatens.” áll, de a közjegyzői záradékban helyesen „Navariensis” szerepel.

⁸⁶ Mellette a margón balról: *nomen ex adverso principalis*.

⁸⁷ Kamarcai Vitéz Mihály (János fia) († 1526. aug. 29.) veszprémi kanonok és budai főesperes (1498–1513), váradi kanonok (1511), pápai penitenciárius (1509–1517), esztergom-szentgyörgyi prépost (1512), egri kanonok és szabolcsi főesperes (1516–1517), fehérvári kispépost és zágrábi kanonok (1519–). KÖBLÖS, *Egyházi középréteg*, 376, n. 121; 1519: MNL-OL DF 257 180; KRISTÓF ILONA, *Egyházi középréteg a késő középkori Váradon (1440–1526)* (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 4), Pécs 2014, 262, n. 177; *Esztergomi arch.*, 56; C. TÓTH NORBERT, *Az egri káptalan archontológiája 1387–1526*, Turul 88. (2015) 48–71, 59; KARLINSZKY BALÁZS, *A veszprémi székeskáptalan archontológiája 1079–1556* (A veszprémi egyházmegye múltjából 39), Veszprém 2022, 75. – Származására lásd PÁLOSFALVI TAMÁS, *Vitézek és Garázdák. A szlavóniai humanisták származásának kérdéséhez*, Turul 86 (2013) 1–16, 2, 5; A halálára lásd: BOTLIK RICHÁRD, *Az 1526. évi mohácsi csata árnyékeregei*, E-book, Budapest 2017, 12.

⁸⁸ Csúti Menyhért (Harmincados Mihály fia) esztergomi szentszéki jegyző (1503–1506), apostoli közjegyző (1503–1512), fehérvári kanonok (1514–1522). KÖBLÖS, *Egyházi középréteg* 341, n. 22; *Esztergomi arch.*, 264 és 270.

⁸⁹ Alsószegedi Benedek (Sigér Máté fia) esztergomi szentszéki ülnök (1491–1494), apostoli közjegyző (1500–1520), szentszéki jegyző (1506–1507, 1520). *Esztergomi arch.*, 264–265, 268, 270.

danda sua si que in illorum testium examine dare et observare voluerint, interrogatoria ac postquam huiusmodi iura et munimenta agnita sive recognita fuerint, pro agnitis et recognitis haberi et habenda decerni illasque et illa transcribi, transumi et exemplari et cum originalibus collationari et auscultari ac nostrum iudiciale decretum interponi necnon monitionem contra et adversus omnes et singulos utriusque sexus homines, capitula, collegia, conventus et communitates habentes et penes se detinentes nonnulla iura et munimenta ad hanc causam faciendam ad illa coram nobis exhibenda in forma solita et consueta, decernere et concedere ac locum tribunalis et notarium ad scribenda nuntiumque sive cursorem ad citanda et alias executiones in huiusmodi causa necessarias et oportunas [fol. 3v] fideliter faciendas eligere et deputare dignemur, debita cum instantia petiit. Nos igitur Iohannes de Reka decanus et Paulus de Buda executores pretacti litteras compulsoriales huiusmodi de manibus dicti domini Valentini de Buda principalis cum ea, qua decuit, reverentia ad nos recepimus illasque prefato⁹⁰ Sigismundo de Marusio notario tradidimus et consignavimus eundemque in huiusmodi causa coram nobis in notarium et scribam extunc eligimus et deputavimus ac ad dicti domini Valentini principalis instantiam ab eodem omnia et singula in huiusmodi causa fideliter conscribenda in forma solita et consueta iuramentum exegimus, quod prestitit⁹¹ tactis per eum sacris scripturis et quo prestito commisimus eidem, quatenus ipse tam ipsas litteras compulsoriales, quam omnia et singula, que earum vigore coram nobis conscribenda occurrerint in actis suis publicis conscribat et registret et cum expediens fuerit in publica redigat seu redigi [fol. 4r] faciat documenta partibusque ipsis copiam petentibus dum ipsis per nos decreta fuerit et concessa, fideliter tradat actis ex eisdem suo competente salario semper salvo necnon in cursorem et nuntium in huiusmodi causa honorabilem virum Iohannem presbiterum de Monte⁹² Regis⁹³ et locum tribunalis nostri pretactum pallatium dicti domini archiabbits, prelati nostri et horam tertiarum pro audientia huiusmodi cause pro singulis diebus audientiarum extunc elegimus et deputavimus et ab eodem domino Iohanne presbitero, cursore et nuntio per nos deputato ad omnes et singulas in huiusmodi causa executiones fideliter faciendas iuramentum ad instantiam prefati domini Valentini tactis⁹⁴ sacris scripturis in forma solita et consueta exegimus, quod prestitit et ulterius volentes litteras compulsoriales huiusmodi reverenter exequi ac iuxta earundem vim, formam et tenorem rite et legitime procedere citationem et [fol. 4v] monitionem prepetitas ac alias solitas et consuetas dicto domino Valentino⁹⁵ principali dandas fore decrevimus et concedendas,

⁹⁰ Mellette a margón balról: *nomen notarii per dictos iudices deputati*.

⁹¹ Mellette a margón balról: *iuramentum notarii*.

⁹² Mellette a margón jobbról: *nomen cursoris sive nuntii*.

⁹³ Királyhegyi (de Monte Regis) János presbiter, az esztergomi Szent Jeromos-kápolna igazgatója (1514) – eddig nem ismertünk egyetlen igazgatót sem (vö. *Esztergomi arch.*, 118.). – 1494-ből ismert egy Királyhegyi (de Monte Regis) Mihály fia, János esztergomi egyházmegyei apostoli közjegyző (MNL-OL DL 65 163.). A középkorban a Bars megyei Újbányát nevezték Königsbergnek is, de ettől függetlenül kérdéses, hogy a Magyar Királyság területén fekvő településről van-e szó.

⁹⁴ Mellette a margón jobbról: *iuramentum dicti cursoris seu nuntii*.

⁹⁵ Mellette a margón balról: *[missio] citationis*.

prout decernimus et concedimus. Presentibus ibidem discretis et circumspectis viris Vincentio Forgach de Quinqueecclesiis,⁹⁶ Paulo⁹⁷ de Damas⁹⁸ et Valentino Tholnay de Buda⁹⁹ testibus ad premissa vocatis specialiter atque rogatis. TENOR VERO litterarum compulsorialium, de quibus prefertur, sequitur et est talis:

DOMINICUS IACOBATIUS Dei et Apostolice Sedis gratia¹⁰⁰ episcopus Lucerinensis unus ex sacri pallatii Apostolici causarum auditor locumtenens causeque et causis ac partibus infrascriptis a serenissimo domino nostro iudex specialiter deputatus, universis et singulis dominis abbatibus, prioribus, prepositis, decanis, archidiaconis, scolasticis, cantoribus, custodibus, thesaurariis, succentoribus, sacristis tam cathedralium etiam metropolitanensium, quam collegiatarum, canonicis parrochialiumque ecclesiarum rectoribus seu locumtenentibus eorundem [fol. 5r] plebanis, viceplebanis curatis et non curatis, vicariis, perpetuis altaristis ceterisque presbiteris, clericis, notariis et tabellionibus publicis quibuscumque per civitatem et dyocesem Strigoniensem ac aliis ubilibet constitutis et eorum cuilibet in solidum ac illi vel illis ad quem vel ad quos presentes nostre littere pervenerint, salutem in Domino et nostris huiusmodi immoverius apostolicis firmiter obedire mandatis. Noveritis, quod nuper sanctissimus in Christo pater et dominus noster dominus Leo¹⁰¹ divina providentia papa decimus quandam commissionis sive suppositionis papirii cedulam nobis per certum suum cursorem presentari fecit, quam nos cum ea, qua decuit, reverentia recepimus huiusmodi sub tenore:

BEATISSIME PATER licet collatio, ordinatio et provisio¹⁰² perpetue capellanie rectoratus nuncupati ad altare Sancti Petri apostoli in ecclesia Strigoniensi in angulo orientali situm ad devotos oratores vestros, capitulum dicte [fol. 5v] ecclesie etiam ab illius fundatione et alias a tempore, cuius initio hominum memoria non existit, spectaverit et spectet, et nuper dictum capitulum occurrente dicti altaris seu rectoratus per obitum condam Anthonii de Gara¹⁰³ illius dum viveret ultimi possessoris extra Romanam Curiam defuncti vacatione devoto oratori vestro Valentino de Buda dicte ecclesie canonico altare seu rectoratum huiusmodi, prout ad eos pertinebat, contulerunt et de illo sibi providerunt possessione subsecuta. Nichilominus nuper quidam Melchior de Chwth assertus canonicus Albensis pro reverendissimi domini Thome cardinalis Strigoniensis procuratore se gerens nomine eiusdem reverendissimi domini cardinalis ipsum Valentinum super usu et possessione dicti altaris et capitulum oratores vestros super iure huiusmodi conferendi, ordinandi et providendi molestare presumpsit, saltem

⁹⁶ Pécsi Forgács Vince, személyére – egyelőre – nem ismeretes más adat.

⁹⁷ Mellette a margón balról: 'testes presentes'.

⁹⁸ Damási Pál, személyére – egyelőre – nem ismeretes más adat.

⁹⁹ Budai Tolnai Bálint, személyére – egyelőre – nem ismeretes más adat.

¹⁰⁰ Mellette a margón balról: 'Littere compulsoriales generales per reverendissimum dominum Iacobatium episcopum Lucerinensem, locumtenentem [...] instante Valentino de Buda principali'.

¹⁰¹ X. Leó (Giovanni di Lorenzo de' Medici / Ioannes de Medicis) pápa (1513–1516). HC III, 13.

¹⁰² Mellette a margón jobbról: 'commissio causa instita'.

¹⁰³ Garai Antal († 1512. nov. 16. e.) esztergomi kanonok (1483–1512), nyitrai kanonok (1484–1497), a Szent Péter (és Pál)-oltár igazgatója (1485–1512). *Esztergomi arch.*, 128 és 142. (A jelen forrás alapján javítva a javadalom-viselésének ideje.)

verbaliter asserendo et iactando ius dicto reverendissimo domino cardinali in prefato altari competere et usum et possessionem altaris Valentino et de illo disponerent seu providerent capitulo pridem prohibere tentando. Insuper [fol. 6r] licet similiter ex privilegio a tempore, cuius initii hominum memoria non existit, dispositio cuiusdam domus et capelle Sancte Elizabeth prope scolam Strigoniensem site spectaverit et spectet ad dictum capitulum consueveritque ipsum capitulum de illa dispositione et nuper cuidam ex canonicis dicte ecclesie, scilicet Iohanni de Zathmar¹⁰⁴ illam et eius usum quamdiu viveret, legitime contulerit sive concesserit, nichilominus prefatus dominus cardinalis amoto ex ea defecto dicto Iohanni canonico illam occupavit seu occupari fecit et Stephano Ibrany¹⁰⁵ de illa providit in maximum capituli preiudicium, quare fuit ab huiusmodi molestatione et gravaminibus ad sanctitatem vestram sanctamque Sedem Apostolicam pro parte eorundem capituli et Valentini respective coniunctim seu divisim appellatum dignetur sanctitas vestra committere et mandare alicui ex reverendis patribus vestri sacri palatii auditoribus, ut causam et causas [fol. 6v] appositionum predictarum et quam et quas dicti capitulum et Valentinus movere volunt respective de et super predictis et aliis molestationibus et gravaminibus, iactationibus ac ipsis rectoratu seu altari et domo et capella ac iuribus illa conferendi et de illis disponendi et ordinandi rebusque aliis in actis successive exprimendi contra prefatum dominum cardinalem omnesque alios et singulos forsitan in dictis altari et domo ac capella intrusos et intrudendos aut sua communiter vel divisim interesse putantes audiat, cognoscat et sine debito terminet ac decidat summarie etiam ac cum dependentiis, emergentiis, incidentiis, annexis et connexis ac potestate prefatum dominum cardinalem omnesque alios super comprehensos in executione citationis vigore presentium ad partes decernende nominandos in Romana Curia extra eam et in partibus citandi ipsisque et aliis, quibus opportuerit etiam sub censuris ecclesiasticis et pecuniariis arbitrio [fol. 7r] auditoris moderandis penis similiter in Curia et extra inhibendi, quibus et quotiens videbitur, non obstante constitutionibus et ordinationibus apostolicis quodque causa et cause huiusmodi non sint ad eandem Romanam Curiam legitime devolute nec in ea de sui natura aut iuris necessitate tractando et finiendo ceterisque contrariis quibuscunque huiusmodi auctoritate commissionis erat duplex signatura, prima talis erat, videlicet de mandato domini nostri pape audeat episcopus Lucerinensis, citet, inhibeat etiam sub censuris et aliis premissis penis, procedat summarie etiam, ut petitur, et iustitiam faciat, secunda vero placet domino nostro pape L(eonardo)¹⁰⁶ cardinali Agennensi.

CUTUSQUIDEM commissionis vigore per¹⁰⁷ nos et coram nobis in causa et causis huiusmodi inter partes in preinserta commissione contentis seu verius earum legitimos procuratores ad nonnullos actus iudiciales, citra tamen cause conclusionem rite et

¹⁰⁴ Szatmári János (idősebb), esztergomi kanonok (1507–1521), a Szent Erzsébet-kápolna javadalmát 1510. okt. 4-én kapta meg. *Esztergomi arch.*, 171; *Reg. Strig.*, 88.

¹⁰⁵ Vajai Ibrányi István (László fia) esztergomi kanonok (1508–), őrkanonok (1511–1528). *Esztergomi arch.*, 49, 162.

¹⁰⁶ Leonardus Grossus de Rovere († 1520. szept. 17.) ageni (Franciaország) püspök (1487–), bíboros (1505–), maior poenitentiarius (1511–). HC III, 10, 98.

¹⁰⁷ Mellette a margón jobbról: *‘contumatio compulsorialium’*.

legittime processu, subsequenter vero [fol. 7v] nos ad providi viri magistri Henrici Hovel¹⁰⁸ in Romana Curia et honorabilis viri magistri Valentini de Buda principalis in preinserta nobis facta et presentata commissione principaliter nominati procuratoris instantiam providum virum magistrum Egidium Zepheirum¹⁰⁹ in eadem Romana Curia causarum et reverendissimi domini Thome cardinalis Strigoniensis ex adverso principalis in eadem commissione ex adverso principaliter descripti procuratorum, prout de ipsorum hincinde procuratorum procurationum mandatis apud acta cause huiusmodi legitimis constat documentis ad videndas et audiendas nonnullas litteras compulsoriales generales extra Romanam Curiam et ad partes in forma solita et consueta decerni et concedi vel docendi et causam, si quam habet rationabilem, quare premissa minime fieri debuissent, allegandam per unum ex domini nostri pape cursoribus citari mandavimus et fecimus ad certum peremptorium terminum competentem, videlicet ad diem et horam infrascriptas, [fol. 8r] quibus advenientibus Rome in domo habitationis solite domini episcopi locumtenentis prefati et coram eo meque presentis cause notario atque scriba predicto presens et personaliter consituto magister Henricus procurator predictus nomine, quo supra, procuratorio et dicti magistri Egidii Zepheirii ex adverso procuratoris non comparentis contumaciam accusavit ipsumque contumacem reputari et in eius contumaciam nobis exposuit gravi cum querela, quod nonnulli domini prelati, iudices, officiales, commissarii, delegati, subdelegati, conservatores, subconservatores, ordinarii, extraordinarii, collegia, conventus et capitula ac communitates, clerici, notarii et tabelliones publici alieque persone ecclesiastice et seculares in dictis civitate et dyocesi ac alibi constituti penes se habent, detinent ac sciunt, habentes et detinentes in eorum scrineis, archis, thecis, custodiis, notis, prothocollis, registris sive manualibus, nonnulla acta, actitata, litteras, scripturas, processus, [fol. 8v] instrumenta, privilegia, iura et munimenta causam et causas huiusmodi tangentes et tangentia ac concernentes et concernentia pro huiusmodi cause cognitione ac iuris partis sue defensione necessarias et necessaria et sine quibus de huiusmodi cause meritis ad plenum liquere non potest seu constare, quapropter fuimus per eundem magistrum Henricum Hovel procuratorem, quo supra, nomine procuratorio debita cum instantia requisiti, quatenus sibi partique sue de opportuno remedio providere litterasque compulsoriales generales extra Romanam Curiam et ad partes in forma solita et consueta decernere et concedere dignaremur. Nos tunc Dominicus Iacobatius episcopus et locumtenens prefatum magistrum Egidium Zepheirum ex adverso procuratorem non comparentem reputavimus merito id exigente iustitia contumacem et in eius contumaciam attendentes requisitionem huiusmodi fore iustam et rationi consonam quodque iusta petente non est denegandus assensus bonique

¹⁰⁸ Henricus Howel, 1520-ban *substitutus notarii camere*. RORC.

¹⁰⁹ Egidius Zepheirus († 1545 e.), Ameliából (Umbria, Olaszország) származó kisnemes, 1508-tól mutatható ki Rómában közjegyzőként, majd 1513-ban csatlakozott Bakóc Tamáshoz és egyik fő ügyvivője lett, utóbb, 1535-től haláláig a Dataria Apostolica *depositarius* volt. NEMES GÁBOR, *Magyarország kapcsolatai az Apostoli Szentszékekkel (1523–1526)*, Századok 149 (2015) 479–506, 490–491; UÓ, *Bakóc Tamás legátusi bírósága (1514–1521)*, s.a.

[*fol. 9r*] iudicis sit cuncta rimari, ne ratione occultationis iurium et munimentorum huiusmodi alterius partium veritas facti obumbretur et iustitia valeat deperire, litteras compulsoriales generales prepetitas supradicto magistro Henrico Hovel procuratori instanti et petenti partique sue decrevimus et concessimus ac decernimus et concedimus per presentes. QUE OMNIA et singula vobis omnibus et singulis supradictis et vestrum cuilibet in solidum intimamus, insinuamus et notificamus ac ad vestram et cuiuslibet vestrum notitiam deducimus et deducti volumus presentium per tenorem vosque et vestrum quemlibet in solidum autoritate Apostolica nobis commissa et, qua fungimur in hac parte tenore presentium, requirimus et monemus primo, secundo, tertio et peremptorio vobisque nichilominus et vestrum cuilibet in virtute sancte obedientie et sub infrascriptis sententiarum penis districte precipiendo mandamus, quatenus infra sex dierum spatium post [*fol. 9v*] presentationem fiendam notificationem presentium vobis seu alteri vestrum factas et postquam pro parte antedicti domini Valentini de Buda principalis vigore presentium fueritis requisiti seu alter vestrum fuerit requisitus immediate sequentium, quorum sex dierum duos pro primo, duos pro secundo et reliquos duos dies vobis universis et singulis et vestrum cuilibet pro tertio et peremptorio termino ac monitione canonica assignamus ita tamen, quod in hiis exequendis unus vestrum alterum non expectet, nec unus pro alio seu per alium se excuset prefatos dominos iudices, officiales, delegatos, conservatores, subconservatores, ordinarios, extraordinarios, collegia, capitula, notarios et tabelliones publicos aliasque personas ecclesiasticas et seculares per exhibitorem presentium vobis nominandos, nominandas et nominanda personaliter accedatis et quilibet vestrum accedat eosque et eorum quemlibet auctoritate nostra immoverius Apostolica prefata moneatis et requiratis, [*fol. 10r*] quos etiam et quomodolibet eorum tenore presentium nos requirimus et monemus eosque nichilominus et eorum cuilibet in virtute sancte obedientie et sub eisdem penis infrascriptis districte precipiendo mandamus, quatenus infra duodecim dierum spatium post monitionem vestras huiusmodi eis per vos aut alterum vestrum factas immediate sequentium, quorum duodecim dierum quatuor pro primo, quatuor pro secundo et reliquos quatuor dies ipsis et eorum cuilibet pro tertio et peremptorio termino ac monitione canonica assignetis, quos nos etiam assignamus eisdem dicta iura, acta, litteras, scripturas, privilegia, instrumenta, iura et munimenta quecunque causam et causas huiusmodi tangentia in eorum formis originalibus seu eorum vera transumpta et ab eorum notis, registris et manualibus vel originalibus huiusmodi in publicam formam redactas et redacta sigillisque autenticis sigillatas et sigillata [*fol. 10v*] aut aliis sub talibus modo et forma, quod eisdem in Romana Curia et alibi in iudicio et extra valeat et possit merito fides plenaria adhiberi nil addendo, minuendo vel mutando, quod facti substantiam immutet seu vareat intellectum dicto domino Valentino de Buda principali seu eius legitimo procuratori vel presentium exhibitori sine contradictione et difficultate quibuslibet dent, tradant et assignent nobis vel alteri interim loco nostri forsitan surrogando auditori vel locumtenenti ad Romanam Curiam defferendas et defferenda satisfacto primitus illi vel illis, cui vel quibus fuerit ob premissa satisfactio impendenda de sallario eorum competenti, si vero dicta iura et munimenta per quoscunque in abscondito vel alias contra dicti domini Valentini de Buda principalis

vel procuratoris sui voluntatem quomodolibet detineantur abscondita detentores ipsos ad tradendum et habere scientes ad revelanda huiusmodi iura et munimenta auctoritate nostra immoverius Apostolica per censuram [fol. 11r] ecclesiasticam appositione postposita compellatis. QUOD SI FORTE PREMISSA omnia et singula, prout ad vos et eos ac vestrum et eorum quemlibet communiter vel divisim pertinet et spectat, non adimpleveritis, adimpleverint seu adimpleverit ac mandatas et monitiones vestras huiusmodi immoverius apostolicis non parueritis, paruerint seu paruerit realiter et cum effectu aut aliquos in contrarium feceritis, fecerint seu fecerit quoquomodo publice vel occulte, directe vel indirecte quovis quesito colore, nos in vos et ipsos ac vestrum et eorum quemlibet necnon contradictores et quoslibet rebelles tam coniunctim, quam divisim, exnunc prout extunc et extunc prout nunc singulariter in singulos dicta canonica monitione premissa excommunicationis, in capitula vero conventus et collegia quecunque in hiis delinquentia suspensionis a divinis in ipsorum delinquentium ecclesias, monasteria et capellas interdicti ecclesiastici sententias ferimus in hiis scriptis et etiam promulgamus, diem [fol. 11v] vero sive dies requisitionis et monitionis vestrarum huiusmodi atque formam et quanta fides dictis iuribus et munimentis fuerit adhibenda et quicquid in premissis feceritis aut aliquos vestrum duxerit faciendum nobis per vestras patentes litteras seu instrumentum publicum harum seriem sive designationem in se continentes sive continens remissis presentibus quantotius poteritis, fideliter intimare curetis, absolutionem vero omni et singulorum, qui prefatas nostras sententias aut earum aliquam incurrerint sive incurrerit quoquomodo nobis vel superiori nostro tantummodo reservamus. IN QUORUM OMNIUM et singulorum fidem et testimonium premissorum presentes litteras sive presens publicum instrumentum huiusmodi nostras litteras compulsoriales generales in se continentes sive continens exinde fieri et per notarium publicum nostrumque et huiusmodi cause coram nobis scribam infrascriptum subscribi et publicari mandavimus sigillique nostri iussimus et fecimus appensione communiri. Datum Rome, [fol. 12r] in domo habitationis nostre sub anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo quarto decimo, indictione secunda, die vero Dominica, vigesima septima mensis Augusti, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Leonis divina providentia pape decimi anno secundo. Presentibus ibidem discretis viris magistris Nicolao de Salvan¹¹⁰ et Christiano¹¹¹ Lubek¹¹² notariis publicis scribisque nostris clericis Cullensis et Cammensis dyocesium testibus ad premissa vocatis specialiter atque rogatis.

SUBSCRIPTIO vero notarii talis erat: Et ego Franciscus Bordelin clericus Navariensis¹¹³ publicus apostolica et imperiali auctoritatibus ac sacri palatii Apostolici causarum notarius litterarumque apostolicarum registrator prefatique domini episcopi et locumtenentis et huiusmodi cause coram eo scriba, quia preinsertarum litterarum compulsorialium generalium extra Romanam Curiam et ad partes petitioni et decreto

¹¹⁰ Nicolaus de Salvan culmi (Chelmno, Lengyelország, HC III, 182) egyházmegyei apostoli közjegyző.

¹¹¹ Mellette a margón jobbról: *‘testes presentes’*.

¹¹² Christianus Lubek camini (Németország, HC III, 149) egyházmegyei apostoli közjegyző.

¹¹³ Mellette a margón jobbról: *‘subscriptio notarii?’*.

premissisque omnibus et singulis dum sic, ut premittitur, [fol. 12v] coram eodem domino episcopo et locumtenenti dicerentur, agerentur et fierent, unacum prenominatis testibus presens interfui eaque omnia et singula sic fieri vidi, audivi et in notam sumpsi, ex qua hoc presens publicum instrumentum alterius manu fideliter scriptum exinde confeci, publicavi et in hanc publicam formam redegi signoque, nomine et cognomine meis solitis et consuetis unacum prefati domini episcopi et locumtenentis sigilli appositione signavi in fidem premissis¹¹⁴ rogatus et requisitus.

DIE MERCURII, sexta supradicti mensis Decembris fuit festum Sancti Nicolai episcopi et confessoris et die Veneris, octava eiusdem mensis fuit festum conceptionis Beate Marie, quare illis diebus non fuit tenta per nos audientia.

DIE LUNE, undecima supradicti mensis Decembris comparuit iudicialiter coram nobis hora et loco et prout supra, ad¹¹⁵ iura reddendi et causas huiusmodi audiendi more solito pro tribunali sedentibus venerabilis vir dominus Valentinus de Buda canonicus ecclesie Strigoniensis principalis et viva voce coram nobis proposuit positionem infrascriptam videlicet, [fol. 13r] quod memoratus reverendissimus dominus Thomas cardinalis ex adverso principalis necnon Michael Wythesius, Melchior de Chwth et Benedictus Alsozegedy procuratores eiusdem Rome inter acta constituti sive substituti dudum fuerunt et quilibet eorum fuit et de presenti existunt extra civitatem sive locum Sancti Martini Sacrimontis Pannonie et dyocesem Iauriensem et ad certos annos sive menses habitaverunt et de presenti habitant nunc Bude, nunc Strigonii et forsan alias, prout illorum placuerit voluntati, petens discretos viros dominos Iohannem presbiterum de Monte Regis rectorem capelle Sancti Hyeronimi in ecclesia Strigoniensi fundati et Bricium litteratum de Ivanch¹¹⁶ ibidem presentes ad iurandum de perhibendo ac ad perhibendum veritati testimonium de et super positione preacta in testes per nos moveri et compelli, unde nos Iohannes de Reka decanus et Paulus de Buda custodes executores prefati supradictos dominos [fol. 13v] Iohannem presbiterum et Bricium litteratum sic, ut prefertur, illic presentes ad iurandum de perhibendo ac ad perhibendum veritati testimonium in hac causa presenti de et super preacta positione primo, secundo, tertio et sub excommunicationis pena in forma iuris solita et consueta monuimus et compulimus, quam nisi facerent acceptis per nos calamo cum incausto et papiro in eosdem et eorum quemlibet ferre fuimus communicati ita, quod iidem domini Iohannes presbiter et Bricius litteratus metu censurarum huiusmodi per nos in eos comminatarum et alias, ut dixerunt non facturi tactis per eos¹¹⁷ et eorum quemlibet nostrum ad mandatum scripturis sacrosanctis ad sancta Dei iuraverunt et quivis

¹¹⁴ Mellette a margón balról: *'fuit festum Sancti Nicolai et deinde festum conceptionis Beate Marie virginis, quam non fuit tenta per iudices audientia'*.

¹¹⁵ Mellette a margón balról: *'comparuit coram dictis dominis iudicibus Valentinus de Buda principalis citra [...], et ad dicendum generaliter reverendissimus dominus Thomas cardinalis Strigoniensis et eius procuratores hic nominati sunt extra locum Sancti Martini Sacrimontis Pannonie Iauriensis dyocesis ad rationes testes hic nominatos, qui iuraverunt tactis scripturis Christi et deposuerunt in hoc'*.

¹¹⁶ Ivánci Bereck deák; valószínűleg ő az a Bereck *cursor*, aki 1516-ban járt Rómában a káptalan küldötteként. MNL-OL DF 208 727.

¹¹⁷ Mellette a margón balról: *'iuramentum dictorum testium'*.

eorum iuravit ewangelia se in causa et partes huiusmodi de et super prescripta positione dicere et deponere velle, quam sciverunt puram, meram et omnimodam veritatem dolo et fraude seclusis penitus et semotis, qui tunc domini [fol. 14r] Iohannes presbiter et Briccius litteratus antedicti iuramentorum suorum sic, ut prefertur, prestitorum vigore sive virtute per nos examinati et diligenter interrogati dixerunt et quilibet eorum dixit reverendissimum dominum Thomam cardinalem necnon¹¹⁸ Michaellem Witesium, Melchiorem de Chwth et Benedictum Alsozegedy procuratores eiusdem dudum fuisse et esse extra civitatem seu locum Sancti Martini Sacrimontis Pannonie et dyocesem Iauriensem ac eosdem et eorum quemlibet ad certos annos sive menses Strigonii habitasse et nunc Bude habitare, prout et quemadmodum in pretacta positione continetur et pro causa scientie premissorum iidem testes interrogati, dixerunt se tam dominum cardinalem, quam procuratores predictos ante plures annos novisse et ante paucos dies prefatum dominum cardinalem Bude stare et habitare necnon prenomatos procuratores eiusdem et eorum quemlibet similiter Bude stare et habitare et dictum dominum cardinalem sequi vidisse, unde nos Iohannes de Reka [fol. 14v] decanus et Paulus custos executores ad ulteriorem prelibati¹¹⁹ domini Valentini instantiam sive petitionem, citationem proxime super per nos decretam tenore subsequenti contra dictum dominum Thomam cardinalem ex adverso principalem et prenomatos Michaellem, Melchiorem et Benedictum eiusque, si qui fuerint in civitate sive loco Sancti Martini Sacrimontis Pannonie, procuratores pro eo omnesque alios et singulos sua communiter vel divisim interesse putantes in valvis¹²⁰ ecclesie monasterii Sancti Martini Sacrimontis Pannonie et ecclesie parrochialis eiusdem civitatis Sancti Martini tempore, quo populi multitudo in dictis ecclesiis ad audiendam divinam convenerit exequendos fore et exequi debere decrevimus et mandavimus, prout decernimus et mandamus per presentes. Presentibus ibidem discretis et circumspectis¹²¹ viris Blasio de Wyz¹²² notario publico, Iohanne de Ethee¹²³ castellano et Ladislao de Zenthpeteralapy¹²⁴ [fol. 15r] vicecastellano predicti castris Sancti Martini testibus ad premissa vocatis specialiter atque rogatis.

TENORES VERO LITTERARUM nostrarum monitoriarum et citatoriarum illarumque executorialium, rescriptionis necnon privilegiorum, litterarum ac relatoriarum ex testamento et dictis libris extractarum, de quibus prefertur, sequuntur et sunt tales:

¹¹⁸ Mellette a margón jobbról: *'depositio dictorum testium'*.

¹¹⁹ Mellette a margón balról: [*'de*]positionis facta [...] decreverunt citationem [contra] reverendissimum dominum cardinalem Strigoniensem et eius procuratores in valvis ecclesie monasterii Sacrimontis Pannonie presentibus testis infrascriptis'.

¹²⁰ Mellette a margón balról: [... ..].

¹²¹ Mellette a margón balról: *'testes presentes'*.

¹²² Vízi Balázs győri egyházmegyei közjegyző, győri kanonok (1520–1521). KÖBLÖS, *Egyházi középréteg*, 438, n. 181.

¹²³ Etei János szentmártoni (pannonhalmi) várnagy (1414–1515), már 1509-ben az apátság familiárisa volt. PRT III, 625. 661–663.

¹²⁴ Szentpéteralapi László szentmártoni (pannonhalmi) alvárnagy (1514), tisztségére – egyelőre – nem ismeretes más adat; a családra lásd *Pannonhalmi konv. IV*, 42–43.

IOHANNES DE REKA DECANUS ET PAULUS de Buda custos, fratres monasterii Sancti Martini Sacrimontis¹²⁵ Pannonie Iauriensis dyocesis, executores quarundam litterarum compulsorialium per reverendum in Christo patrem dominum Dominicum Iacobatum Dei et Apostolice Sedis gratia episcopum Lucerinensem ac unius ex sacri palatii Apostolici causarum auditoribus locumtenentem causeque et causis vertentibus et indecis pendentibus inter venerabilem virum dominum Valentinum de Buda canonicum ecclesie Strigoniensis rectoremque altaris Sancti Petri in eadem ecclesia constructi ex una et reverendissimum in Christo patrem et dominum, dominum Thomam cardinalem [fol. 15v] et archiepiscopum Strigoniensem ex adverso principalem omnesque alios et singulos sua communiter vel divisim interesse putantes de et super collatione, ordinatione, provisione et dispositione rectoratus dicti altaris Sancti Petri rebusque aliis in actis huiusmodi cause deductis et illorum occasione partibus ex altera a sanctissimo domino nostro papa iudicem specialiter deputatum pro parte dicti domini Valentini de Buda decretarum et concessarum generaliter deputati atque earundem litterarum compulsorialium vigore sub censuris et penis inibi expressis et fulminatis specialiter requisiti,¹²⁶ universis et singulis parrochialium, capellarum et altarium rectoribus ceterisque curatis et non curatis, clericis, notariis et tabellionibus publicis quibuscunque, salutem in Domino et nostris huiusmodi immoverius apostolicis firmiter obedire mandatis litteras compulsoriales huiusmodi prefati domini Dominici Iacobatii episcopi et locumtenentis, eius vero sigillo rotundo de cera rubea capsule lignee impresso in filis rubeis eisdem sub impendenti [fol. 16r] sigillatas et per discretum virum Franciscum Bondelin [!] clericum Navariensem¹²⁷ publica apostolica et imperiali auctoritatibus ac sacri palatii Apostolici causarum notarium litterarumque apostolicarum registratorem et huius cause coram eodem domino Dominico scribam, ut prima facie apparuit subscriptas et signatas sanas siquidem et integras atque omni prorsus vitio et suspitione, ut etiam apparuit carentibus nobis pro parte predicti domini Valentini de Buda principalis presentatas nos cum ea, qua decuit, reverentia recepisse, noveritis huiusmodi sub tenore:

DOMINICUS IACOBATIUS Dei et Apostolice Sedis gratia episcopus Lucerinensis¹²⁸ unius ex sacri palatii Apostolici causarum auditor et locumtenens causeque et causis ac partibus infrascriptis a serenissimo domino nostro iudex specialiter deputatus, universis et singulis dominis abbatibus, prioribus, prepositis, decanis, archidiaconis, scolasticis, cantoribus, custodibus, thesaurariis, succentoribus, sacristis tam cathedralium etiam metropolitanensium, quam collegiatarum, canonicis [fol. 16v] parrochialiumque ecclesiarum rectoribus seu locumtenentibus eorundem, plebanis, viceplebanis curatis et non curatis, vicariis, perpetuis altaristis ceterisque presbiteris, clericis, notariis et tabellionibus publicis quibuscunque per civitatem et dyocesem Strigoniensem ac aliis ubilibet constitutis et eorum cuilibet in solidum ac¹²⁹ illi vel illis ad quem vel ad quos presentes

¹²⁵ Mellette a margón jobbról: *‘littere monitiones et citationes per dictos dominos iudices decreto instante Valentino de Buda principali’*.

¹²⁶ Az utóbbi két szó a sor felett besúrvva.

¹²⁷ Az eredetiben elírás révén *‘Navatensem’* áll, lásd fentebb.

¹²⁸ Mellette a margón jobbról: *‘littere compulsoriales iustit[...].’*

¹²⁹ A szó a sor felett besúrvva.

nostre littere pervenerint, salutem in Domino et nostris huiusmodi immoverius apostolicis firmiter obedire mandatis. Noveritis, quod nuper sanctissimus in Christo pater et dominus noster, dominus Leo divina providentia papa decimus quandam commissionis sive suppositionis papirii cedulam per certum suum cursorem presentari fecit, quam nos cum ea, qua decuit, reverentia recepimus¹³⁰ huiusmodi sub tenore:

BEATISSIME PATER, licet collatio, ordinatio et provisio perpetue capellanie rectoratus nuncupati ad altare Sancti Petri apostoli in ecclesia Strigoniensi in angulo orientali situm ad devotos oratores [fol. 17r] vestros capitulum dicte ecclesie etiam ab illius fundatione et alias a tempore, cuius initio hominum memoria non existit, spectaverit et spectet et nunc per dictum capitulum occurrente dicti altaris seu rectoratus per obitum condam Anthonii de Gara illius dum viveret ultimi possessoris extra Romanam Curiam defuncti vacatione devoto oratori vestro Valentino de Buda dicte ecclesie canonico altare seu rectoratum huiusmodi, prout ad eos pertinebat, contulerunt et de illo sibi providerunt possessione subsecuta. Nichilominus nuper quidam Melchior de Chwth assertus canonicus Albensis pro reverendissimi domini Thome cardinali Strigoniensi procuratore se gerens nomine eiusdem reverendissimi domini cardinalis ipsum Valentinum super usu et possessione dicti altaris et capitulum oratores vestros super iure huiusmodi conferendi, ordinandi et providendi molestare presumpsit, saltem verbaliter asserendo et iactando ius dicto reverendissimo domino cardinali in prefato [fol. 17v] altari competere et usum et possessionem altaris Valentino et de illo disponenter seu providerent capitulo pridem prohibere tentando. Insuper licet similiter ex privilegio a tempore, cuius initii hominum memoria non existit, dispositio cuiusdam domus et capelle Sancte Elizabeth prope scolam Strigoniensem site spectaverit et spectet ad dictum capitulum consueveritque ipsum capitulum de illa dispositione et nuper cuidam ex canonicis dicte ecclesie, scilicet Iohanni de Zathmar illam et eius usum, quamdiu viveret, legitime contulerit sive concesserit, nichilominus prefatus dominus cardinalis amoto ex ea defecto dicto Iohanni canonico illam occupavit seu occupare fecit et Stephano Ibrany de illa providit in maximum capituli preiudicium, quare fuit ab huiusmodi molestatione et gravaminibus ad sanctitatem vestram sanctamque Sedem Apostolicam pro parte eorundem [fol. 18r] capituli et Valentini respective coniunctim seu divisim appellatum dignetur sanctitas vestra committere et mandare alicui ex reverendis patribus vestri sacri palatii auditoribus, ut causam et causas appositionum predictarum et quam et quas dicti capitulum et Valentinus movere volunt respective de et super predictis et aliis molestationibus et gravaminibus, iactationibus ac ipsis rectoratu seu altare et domo et capelle ac iuribus illa conferendi et de illis disponendi et ordinandi rebusque aliis in actis successive exprimendis contra prefatum dominum cardinalem omnesque alios et singulos forsitan in dictis altari et domo ac capella intrusos et intrudendos aut sua communiter vel divisim interesse putantes audiat, cognoscat et sine debito terminet ac decidet, summarie etiam ac cum dependentiis, emergentiis, incidentiis, annexis et connexis ac potestate prefatum dominum cardinalem omnesque alios [fol. 18v] super comprehensos in executione citationis vigore presentium ad partes

¹³⁰ Mellette a margón balról: '*commissio cause inserta*'.

decernende nominandos in Romana Curia extra eam et in partibus citandi ipsisque et aliis, quibus opportuerit etiam sub censuris ecclesiasticis et pecuniariis arbitrio auditoris moderandis penis similiter in Curia et¹³¹ extra inhibendi, quibus et quotiens videbitur, non obstante constitutionibus et ordinationibus apostolicis quodque causa et cause huiusmodi non sint ad eandem Romanam Curiam legitime devolute nec in ea de sui natura aut iuris necessitate tractande et finiende ceterisque contrariis quibuscunque huiusmodi auctoritate commissionis erat duplex signatura, prima talis erat, videlicet de mandato domini nostri pape audiat, episcopus Lucerinensis citet, inhibeat etiam sub censuris et aliis premissis penis procedat summarie etiam, ut petitur, et iustitiam faciat, secunda vero placet domino nostro pape L(eonardo) cardinali Agennensi. [fol. 19r]

CUTUSQUIDEM commissionis vigore per nos et coram nobis in causa et causis huiusmodi inter partes in preinserta commissione¹³² contentis seu verius earum legitimos procuratores ad nonnullos actus iudiciales, citra tamen cause conclusionem rite et legitime processo, subsequenter vero nos ad providi viri magistri Henrici Hovel in Romana Curia et honorabilis viri magistri Valentini de Buda principalis in preinserta nobis facta et presentata commissione principaliter nominati procuratoris instantiam providum virum magistrum Egidium Zepheyrum in eadem Romana Curia causarum et reverendissimi domini Thome cardinalis Strigoniensis ex adverso principalis in eadem commissione ex adverso principaliter descripti procuratorum, prout de ipsorum hincinde procuratorum procurationum mandatis apud acta cause huiusmodi legitimis constat documentis ad videnda et audienda nonnullas litteras compulsoriales generales extra Romanam Curiam et ad partes in forma solita et consueta decerni et concedi vel docendi et causam, si quam [fol. 19v] habet rationabilem, quare premissa minime fieri debuissent, allegandam per unum ex domini nostri pape cursoribus citari, mandavimus et fecimus ad certum peremptorium terminum competentem, videlicet ad diem et horam infrascriptas, quibus advenientibus Rome in domo habitationis solite domini episcopi locumtenentis prefati et coram eo meque presentis cause notario atque scriba predicto presens et personaliter consituto magister Henricus Hovel procurator predictus nomine, quo supra, procuratorio et dicti magistri Egidii Zepheyri ex adverso procuratoris non comparentis contumaciam accusavit ipsumque contumacem reputari et in eius contumaciam nobis exposuit gravi cum querela, quod nonnulli domini prelati, iudices, officiales, commissarii, delegati, subdelegati, conservatores, subconservatores, ordinarii, extraordinarii, collegia, conventus et capitula ac communitates, clerici, notarii et tabelliones publici alieque persone ecclesiastice et seculares in dictis civitate et dyocesi [fol. 20r] ac alibi constituti penes se habent, detinent ac sciunt, habentes et detinentes in eorum scrineis, archis, tecis, custodiis, notis, protocollis, registris sive manualibus, nonnulla acta, actitata, litteras, scripturas, processus, instrumenta, privilegia, iura et munimenta, causam et causas huiusmodi tangentes et tangentia ac concernentes et concernentia pro huiusmodi cause cognitione ac iuris partis sue defensione necessarias et necessaria et sine quibus de huiusmodi cause meritis ad

¹³¹ A szó a sor felett beszúrva.

¹³² Mellette a margón jobbról: *'contumatio [...] compulsorialium'*.

plenum liquere non potest seu constare, quapropter fuimus per eundem magistrum Henricum Hovel procuratorem, quo supra, nomine procuratorio debita cum instantia requisiti, quatenus sibi partique sue de opportuno remedio providere litterasque compulsoriales generales extra Romanam Curiam et ad partes in forma solita et consueta decernere et concedere dignaremur. Nos tunc Dominicus Iacobatius episcopus et locumtenens prefatus magistrum [fol. 20v] Egidium Zepheirum ex adverso procuratorem non comparentem reputavimus merito id exigente iustitia contumacem et in eius contumaciam attendentes requisitionem huiusmodi fore iustam et ratione consonam quodque iusta petente non est denegandus assensus bonique iudicis sit cuncta rimari, ne ratione occultationis iurium et munimentorum huiusmodi alterius partium veritas facti obumbretur et iustitia valeat deperire litteras compulsoriales generales prepetitas supradicto magistro Henrico Hovel procuratori instanti et petenti partique sue decrevimus et concessimus ac decernimus et concedimus per presentes. QUE OMNIA ET SINGULA vobis omnibus et singulis supradictis et vestrum cuilibet in solidum intimamus, insinuamus et notificamus ac ad vestram et cuiuslibet vestrum notitiam deducimus et deducti volumus presentium per tenorem vosque et vestrum quemlibet in solidum auctoritate Apostolica nobis commissa et qua fungimur in hac parte, tenore presentium [fol. 21r] requirimus et monemus primo, secundo, tertio et peremptorio vobisque nichilominus et vestrum cuilibet in virtute sancte obedientie et sub infrascriptis sententiarum penis districte precipiendo mandamus, quatenus infra sex dierum spatium post presentationem fiendam notificationem presentium vobis seu alteri vestrum factas et postquam pro parte antedicti domini Valentini de Buda principalis vigore presentium fueritis requisiti seu alter vestrum fuerit requisitus immediate sequentium, quorum sex dierum duos pro primo, duos pro secundo et reliquos duos dies vobis universis et singulis et vestrum cuilibet pro tertio et peremptorio termino ac monitione canonica assignamus ita tamen, quod in hiis exequendis unum vestrum alterum non expectet, nec unus pro alio seu per alium se excuset, prefatos dominos iudices, officiales, delegatos, conservatores, subconservatores, ordinarios, extraordinarios, collegia, capitula, notarios et tabelliones publicos aliasque personas ecclesiasticas et [fol. 21v] seculares per exhibitorem presentium vobis nominandos, nominandas et nominanda personaliter accedatis et quilibet vestrum accedat eosque et eorum quemlibet auctoritate nostra immoverius Apostolica prefata moneatis et requiratis, quos etiam et quemlibet eorum tenore presentium nos requirimus et monemus eosque nichilominus et eorum cuilibet in virtute sancte obedientie et sub eisdem penis infrascriptis districte precipiendo mandamus, quatenus infra duodecim dierum spatium post monitionem et requisitionem vestras huiusmodi eis per vos aut alterum vestrum factas immediate sequentium, quorum duodecim dierum quatuor pro primo, quatuor pro secundo et reliquos quatuor dies ipsis et eorum cuilibet pro tertio et peremptorio termino ac monitione canonica assignetis, quos nos etiam assignamus eisdem dicta iura, acta, litteras, scripturas, privilegia, instrumenta, iura et munimenta quecumque causam [fol. 22r] et causas huiusmodi tangentia in eorum formis originalibus seu eorum vera transumpta et ab eorum notis, registris et manualibus vel originalibus huiusmodi in publicam formam redactas et redacta sigillisque autenticis sigillatas et sigillata aut aliis sub talibus

modo et forma, quod eisdem in Romana Curia et alibi in iudicio et extra valeat et possit merito fides plenaria adhiberi nil addendo, minuendo vel mutando, quod facti substantiam immutet seu variet intellectum dicto domino Valentino de Buda principali seu eius legitimo procuratori vel presentium exhibitori sine contradictione et difficultate quibuslibet dent, tradant et assignent nobis vel alteri interim loco nostri forsan surrogando auditori vel locumtenenti ad Romanam Curiam defferendas et defferenda satisfacto primitus illi vel illis, cui vel quibus fuerit ob premissa satisfactio impendenda de salario eorum competenti, [fól. 22v] si vero dicta iura et munimenta per quoscunque in abscondito vel alias contra dicti domini Valentini de Buda principalis vel procuratoris sui voluntatem quomodolibet detineantur abscondita detentores ipsos ad tradendum et habere scientes ad revelanda huiusmodi iura et munimenta auctoritate nostra immoverius Apostolica per censuram ecclesiasticam appositione postposita compellatis. QUOD SI FORTE PREMISIA omnia et singula, prout ad vos et eos ac vestrum et eorum quemlibet communiter vel divisim pertineat et spectat non adimpleveritis, adimpleverint seu adimpleverit ac mandatas et monitiones vestras huiusmodi immoverius apostolicis non par(u)eritis, paruerint seu paruerit realiter et cum effectu aut aliquos in contrarium feceritis, fecerint seu fecerit quoquomodo publice vel occulte, directe vel indirecte quovis quesito colore, nos in vos [fól. 23r] et ipsos ac vestrum et eorum quemlibet necnon contradictores et quoslibet rebelles tam coniunctim, quam divisim, exnunc prout extunc et extunc prout exnunc singulariter in singulos dicta canonica monitione premissa excommunicationis, in capitula vero conventus et collegia quecunque in hiis delinquentia suspensionis a divinis in ipsorum delinquentium ecclesias, monasteria et capellas interdicti ecclesiastici sententias ferimus in hiis scriptis et etiam promulgamus, diem vero sive dies requisitionis et monitionis vestrarum huiusmodi atque formam et quanta fides dictis iuribus et munimentis fuerit adhibenda et quicquid in premissis feceritis aut aliquos vestrum duxerit faciendum nobis per vestras patentes litteras seu instrumentum publicum harum seriem sive designationem in se continentes sive continens remissis presentibus quantotius poteritis fideliter intimare curetis, absolutionem vero omni et singulorum, [fól. 23v] qui prefatas nostras sententias aut earum aliquam incurrerint sive incurrerit quoquomodo nobis vel superiori nostro tantummodo reservamus. IN QUORUM OMNIUM et singulorum fidem et testimonium premissorum presentes litteras sive presens publicum instrumentum huiusmodi nostras litteras compulsoriales generales in se continentes sive continens exinde fieri et per notarium publicum nostrumque et huiusmodi cause coram nobis scribam infrascriptum subscribi et publicari mandavimus sigillique nostri iussimus et fecimus appensione communiri. Datum Rome, in domo habitationis nostre sub anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo quarto decimo, indictione secunda, die vero Dominica, vigesima septima mensis Augusti, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Leonis divina providentia pape decimi anno secundo. Presentibus ibidem discretis [fól. 24r] viris magistris Nicolao de Salvan et Ch(ri)stiano Lubek¹³³ notariis publicis scribisque nostris clericis Cullensis et Cammensis dyocesium testibus ad premissa vocatis specialiter atque rogatis.

¹³³ Mellette a margón jobbról: 'testes presentes'.

SUBSCRIPTIO VERO NOTARII talis erat: Et ego Franciscus Bordelin clericus Navariensis publicus apostolica¹³⁴ et imperiali auctoritatibus ac sacri palatii Apostolici causarum notarius litterarumque apostolicarum registrator prefatique domini episcopi et locumtenentis et huiusmodi cause coram eo scriba, quia preinsertarum litterarum compulsorialium generalium extra Romanam Curiam et ad partes petitioni et decreto premissisque omnibus et singulis dum sic, ut premittitur, coram eodem domino episcopo et locumtenenti dicerentur, agerentur et fierentur unacum prenominatis testibus presens interfui eaque omnia et singula sic fieri vidi, audivi et in notam sumpsi, ex quo hoc presens publicum instrumentum alterius manu fideliter scriptum exinde confeci, publicavi et in [fol. 24v] hanc publicam formam redegī signoque, nomine et cognomine meis solitis et consuetis unacum prefati domini episcopi et locumtenentis sigilli appositione signavi in fidem premissis rogatus et requisitus.

POST QUARUM QUIDEM litterarum compulsorialium preinsertarum presentationem¹³⁵ et receptionem nobis et per nos, ut premittitur, factas fuimus per prefatum dominum Valentinum de Buda principalem in preinsertis litteris compulsorialibus principaliter nominatum debita cum instantia requisiti, quatenus ad¹³⁶ earundem litterarum et contentorum in eisdem executionem procedere ipsique litteras monitoriales et compulsoriales contra et adversus supradictos prelatos, iudices, officiales, collegia,¹³⁷ capitula, notarios et tabelliones publicos omnesque alios et singulos vobis per presentium latorem in specie nominandos habentes et detinentes in eorum cistis, scrinis, archis, custodiis, thetiis[!], [fol. 25r] notis, prothocollis, registris sive manualibus, acta, actitata, litteras, scripturas, processus, privilegia, instrumenta, statuta aliaque iura et munimenta, causam seu causas huiusmodi inter ipsum dominum Valentinum de Buda canonicum et rectorem altaris Sancti Petri principalem ex una et pretactum reverendissimum dominum Thomam cardinalem Strigoniensem partibus ex altera in Romana Curia indecisa pendente tangentes seu tangentia ad exhibenda¹³⁸ illa, que coram nobis necnon contra testes pro recognitione illius seu illarum necessarias et necessaria¹³⁹ in forma solita et consueta decernere et concedere dignaremur. Nos igitur Iohannes de Reka decanus et Paulus de Buda custos executores antedicti attendentes requisitionem huiusmodi iustam fore et rationi consona quodque iusta petente non sit denegandus assensus litteras monitoriales sive compulsoriales prepetitas in forma infrascripta decrevimus et presentium [fol. 25v] tenore decernimus, quocirca vobis omnibus et singulis supradictis et vestrum cuilibet in solidum in virtute sancte obedientie et sub excommunicationis pena, quam in vos et vestrum quemlibet canonica monitione premissa ferimus in hiis scriptis nisi feceritis, que committimus et mandamus districte precipiendo mandantes, quatenus auctoritate Apostolica predicta nobis, ut prefertur, commissa et qua fungimur in hac parte, ad prefati domini Valentini canonici dicte ecclesie, rectoris altaris

¹³⁴ Mellette a margón jobbról: *'subscriptio notarū'*.

¹³⁵ Mellette a margón balról: *'continuatio dicte citationis seu monitorii'*.

¹³⁶ A szó a sor felett besűrva.

¹³⁷ A szó a sor felett besűrva.

¹³⁸ A *'hibenda'* a sor felett besűrva.

¹³⁹ Az *'et necessaria'* a sor felett besűrva.

Sancti Petri principalis instantiam moneatis et requiratis prenomatos dominos prelatos, iudices, officiales, collegia, capitula, notarios et tabelliones publicos omnesque alios et singulos vobis per latorem presentium in specie nominandos, ut infra tres dies vestram monitionem huiusmodi et presentium sibi factam executionem proxime et immediate sequentes litteris apostolicis parendis omnia [fol. 26r] et singula acta, ac titata, litteras, scripturas, privilegia, instrumenta, statuta aliaque iura et munimenta, causam et causas huiusmodi tangentes et tangentia vobisque per latorem presentium latius designanda et specificanda coram nobis exhibeant realiter et cum effectu aut ipsi domino Valentino principali aut illis procuratori vel presentium exhibitori satisfactum primitus illi vel illis, cui vel quibus satisfactio fuerit impendenda de sallario eorum competenti dent, tradant et deliberent, similiter testes super recognitione huiusmodi iurium vel in specie nominandos eadem auctoritate moneatis et requiratis, ut infra tres dies vestram monitionem et presentium ipsis factam executionem proxime et immediate sequentes debeatur et quilibet eorum debeat iuramentum de perhibendo in huiusmodi causa testimonium veritati perstitisse et etiam debito tempore se super recognitione [fol. 26v] huiusmodi iurium examinari permisisse alioquin ipsis contrarium facientes ecclesiastice persone, si fuerint ab officio divinatorum et ingressu ecclesie suspendimus, si vero laicales, excommunicamus in hiis scriptis, quam suspensionem, si predicte persone ecclesiastice per triduum dictos tres dies immediate sequens animis, quod absit, sustinuerint induratis, ipsos propter hoc unacum dictis laicalibus personis excommunicamus scriptis in eisdem, capitula vero collegia et conventus quecunque in hiis delinquentia suspensionis a divinis et in ipsorum delinquentium ecclesias et monasteria interdicti sententias ferimus in hiis scriptis et promulgamus, nisi saltem medio tempore coram nobis allegaverint causam rationabilem, quare ad premissa minime teneantur parte altera ad hoc legitime vocata et insuper [fol. 27r] quia ex nonnullorum testium fidedignorum desuper pro parte dicti domini Valentini canonici Strigoniensis et rectoris altaris Sancti Petri principalis coram nobis productorum et per nos in forma iuris receptorum admissorum iuratorum et examinerum testimonio didicimus ipsum reverendissimum dominum Thomam cardinalem ex adverso principalem necnon Michaellem Wythesium, Melchiorem de Chwth et Benedictum Alsozegedy illius procuratores extra civitatem sive locum Sancti Martini Sacrimontis Pannonie et dyocesem Iauriensem dudum fuisse et esse absentes et ad certos annos sive menses Strigonii, Bude aut aliis, prout illorum placuit voluntati, habitasse et habitare, hinc est, quod nos pro parte predicti domini Valentini principalis debita cum instantia requisiti vobis omnibus et singulis supradictis et vestrum cuilibet in virtute sancte obedientie et sub excommunicationis pena, quam in vos et vestrum quemlibet canonica monitione premissa ferimus in hiis scriptis, nisi feceritis, [fol. 27v] que committimus et mandamus districte precipiendo mandantes, quatenus citetis peremptorie coram nobis ad pallacium archiabbatiale pro loco tribunalis per nos deputati supradictum reverendissimum dominum Thomam cardinalem ex adverso principalem necnon Michaellem Wythesium, Melchiorem de Chwth et Benedictum Alsozegedy procuratores eiusdem omnesque alios et singulos sua communiter vel divisim interesse putantes ac eorum, si qui fuit in civitate sive loco Sancti Martini Sacrimontis Pannonie predictos procuratores pro eo

sive eis per affixionem et dimissionem copiarum presentium valvis ecclesie monasterii Sancti Martini et assumptionis Marie parochialis ecclesie dicte civitatis sive loci Sancti Martini Sacrimontis Pannonie tempore, quo populi multitudo in dictis ecclesiis ad audiendam divinam convenerit, ad primam diem dictos tres dies proxime et immediate sequentes si iuridica fuerit et nos pro tribunali sederimus, alioquin ad proximam diem iuridicam [fol. 28r] extunc immediate sequentem, qua nos hora tertiarum iudicii sive audiendi causarum huiusmodi coram nobis consueta ad iura reddenda et causas audiendum pro tribunali sedem contigerit ad videnda et audienda in vim earundam litterarum compulsorialium quecunque iura et munimenta ad hanc causam faciendam coram nobis produci et exhiberi illaque transsummi, transcribi et exemplari ac de et super illorum recognitione nonnullos testes produci, recipi, admitti, iurari et examinari et pro illorum examine, si que volunt dare interrogatoria illisque recognitis sive agnitis pro agnitis et recognitis haberi et habenda fore decerni et postquam huiusmodi iura transumptata et exemplata ac recognita et agnita fuerint cum originalibus collationari et auscultari nostrumque deinde iudiciale decretum desuper interponi aliisque faciendis et fieri videndum et audiendum, quod iustum fuerit et negotii huiusmodi qualitas exigit et requirit [fol. 28v] cum intimationibus debitis et consuetis, certificantes etiam eosdem citatos et eorum quemlibet, quod sive in huiusmodi citationis termino compareant, sive non nos nichilominus ad partes comparentes et causam seu causas prosequi curantes instantiam ad premissa omnia et singula ac alias prout iustum fuerit et rationis in valvis monasterii et ecclesie parochialis assumptionis Marie civitatis sive loci Sancti Martini Sacrimontis Pannonie predictis procedimus et procedi faciemus eorum absentia sive contumacia in premissis non obstante remittentes litteras sigillatas ac diem, modum et formam executionis presentium et quicquid in premissis feceritis nobis liquide rescribentes. Datum in monasterio Sancti Martini Sacrimontis Pannonie, die Lune, XI mensis Decembris, anno a nativitate Domini 1514. Scriptum per me Sigismundum de Marosio notarium.

EXECUTUM EST PRESENS MANDATUM quo ad citationem iuxta [fol. 29r] omnem eius formam seriem et tenorem per me Iohannem presbiterum de Monte Regis cursorem sive nuntium ad hanc¹⁴⁰ causam deputatum et iuratum contra et adversus reverendissimum dominum Thomam cardinalem Strigoniensem necnon Michaellem Wythesium, Melchiorem et Benedictum procuratores eiusdem in presenti mandato nominatos omnesque alios et singulos sua communiter vel divisim interesse putantes hora missarum diei Martis, duodecima Decembris per affixionem et dimissionem copie eiusdem mandati in et ad valvas monasterii et parochialis ecclesie assumptionis Marie civitatis sive loci Sancti Martini Sacrimontis Pannonie anno Domini millesimo quingentesimo quarto decimo, presentibus ibidem nobilibus ac discretis Blasio de Wyz notario publico, Valentino Balyko de Buda¹⁴¹ et Iohanne de Ethee castellano predicti castri Sancti Martini testibus rogatis, quod attestor hoc manu mea propria.

¹⁴⁰ Mellette a margón jobbról: *Executio dicte citationis facta per nuntium iuxta formam eiusdem citationis contra reverendissimum dominum cardinalem Strigoniensem et hic nominatos*.

¹⁴¹ Budai Balyko Bálint, személyére – egyelőre – nem ismeretes más adat.

EXECUTUM [fol. 29v] est presens mandatum quo ad monitionem et requisitionem iuxta omnem eius formam, seriem et tenorem per me Iohannem¹⁴² presbiterum de Monte Regis cursorem sive nunctium ad hanc causam deputatum et iuratum contra et adversus discretum Brictium litteratum de Iwanch personaliter apprehensum nonnulla iura ad hanc causam faciendam, ut asserebatur, apud se habentem et detinentem necnon honorabiles dominos Stephanum de Thorna¹⁴³ succentorem et Petrum de Bakocha¹⁴⁴ canonicos ecclesie Strigoniensis, Thomam Nagh de Gyarmath,¹⁴⁵ Benedictum de Papa¹⁴⁶ prebendarios chori dicte ecclesie Strigoniensis et Iohannem de eadem Papa¹⁴⁷ presbiteros et eorum quemlibet similiter personaliter apprehensos in testes super recognitione huiusmodi iurium pro parte domini Valentini canonici Strigoniensis, de quo in presenti mandato fit mentio nominatos anno, ut in mandato, die vero Martis, duodecima Decembris, [fol. 30r] presentibus ibidem nobilibus et circumspectis viris Blasio de Wyz notario publico, Vincentio Forgach¹⁴⁸ de Quinqueecclesiis, Paulo de Damas et Iohanne de Lwdan¹⁴⁹ testibus rogatis, quod attestor manu mea propria.

DIE LUNE, tredecima supradicti mensis Decembris fuit festum Sancte Lucie virginis et martiris, quare illa¹⁵⁰ die non fuit tenta per nos audientia.

SUBSEQUENTER die Veneris, quinta decima mensis Decembris pretacti comparuit coram nobis iudicialiter hora et loco,¹⁵¹ quibus supra, ad iura reddenda et causas huiusmodi audienda more solito pro tribunali sedentibus supradictus dominus Valentinus principalis principaliter pro se ipso citra revocationem quorumcunque suorum hactenus per ipsum ad hanc causam presentem seu alias quomodolibet constitutorum procuratorum et quasdam litteras monitoriales et citatores proxime super per nos decretas debiteque, ut apparuit, et in earundem executores rescriptione legebatur contra ibidem nominatos executas unacum earum [fol. 30v] executoriali rescriptione a tergo ipsarum descripta facto et realiter inscriptis sub tenoribus suprascriptis coram nobis exhibuit

¹⁴² Mellette a margón balról: *‘Alia executio dicte citationis; contra hic nominatos per nuntium facta iuxta formam eiusdem citationis’*.

¹⁴³ Tornai István esztergomi kanonok (1500–1526), a Szent Bálint-oltár igazgatója (1502), aléneklő (1505–1526). *Esztergomi arch.*, 41. 122. 162.

¹⁴⁴ Bakócai Péter esztergomi kanonok (1501–1522). *Esztergomi arch.*, 197.

¹⁴⁵ Gyarmati Nagy Tamás esztergomi karbeli javadalmas (1514), eddig nem volt rá adatunk.

¹⁴⁶ Pápai Benedek esztergomi karbeli javadalmas (1514), eddig nem volt rá adatunk, elképzelhető, hogy azonos az 1519-ben szereplő esztergomi-szentistváni kanonokkal. *Esztergomi arch.*, 241.

¹⁴⁷ Pápai János presbiter, személyére – egyelőre – nem ismeretes más adat; nem valószínű, hogy azonos az 1498-ban szereplő Pápai János presbiterrel. *Esztergomi arch.*, 214.

¹⁴⁸ Mellette a margón jobbról: *testes presentes*.

¹⁴⁹ Ludányi János, személyére – egyelőre – nem ismeretes más adat. Ugyanakkor elképzelhető, hogy azonos a 1509-ben és 1518-ban szereplő Ludányi Cseh János nevű nemessel. *Pannónbalmi konv. IV*, 176; MNL-OL DF 279 878.

¹⁵⁰ Mellette a margón jobbról: *‘fuit festum Sancte Lucie virginis’*.

¹⁵¹ Mellette a margón jobbról: *‘Comparuit in iudicio dominus Valentinus de Buda principalis citra et data(?) executionis, citationis facte tenore suprascripti in contrarium compelli infranominatam ad [...] iura [...] compulsus [...] iura hic designata [...] [...] ob non ea mandati [...] et compelli, testes hic nominatos ad iurandum super recognitione [...] [...] compulsu iuramentum tactis scripturis [...] [...]’*.

atque reproduxit et continuo reverendissimi domini Thome cardinalis Strigoniensis ex adverso principalis necnon Michaelis Wythesii, Melchioris de Chwth et Benedicti Al-sozegedy suorum procuratorum ad hanc causam constitutorum sive substitutorum et aliorum omnium et singulorum sua communiter vel divisim¹⁵² interesse putantes sic, ut premittitur, citatorum non comparentium neque huiusmodi diei termino in aliquo satisfacere curantium, uti asseruit, contumaciam accusavit ipsosque, quo ad actum et terminum huiusmodi contumaces reputari et in eorum contumaciam discretum virum¹⁵³ Briccium litteratum de Iwanch prefatum ibidem presentem et ut assererat, nonnulla iura ad hanc causam faciendam penes se habentem ad exhibendum illa coram nobis per nos moneri et compelli debita cum instantia postulat. [fol. 31r] Nos itaque Iohannes de Reka decanus et Paulus de Buda custos executores prefatum reverendissimum dominum Thomam cardinalem Strigoniensem ex adverso principalem et suos procuratores prenomatos aliosque omnes et singulos sua communiter vel divisim interesse putantes, ut premittitur, citatos et non comparentes neque huiusmodi diei termino in aliquo satisfacere curantes, licet sufficienter et ad usque horam debitam expectatos merito, prout erant id exigente iustitia, quo ad actum et terminum huiusmodi reputavimus contumaces et in huiusmodi ipsorum contumaciam prefatum Briccium litteratum ad exhibendum coram nobis huiusmodi iura et munimenta ad hanc causam faciendam et penes ipsum existentia primo, secundo et tertio et sub excommunicationis pena monuimus atque compulimus, quam nisi sic faceret, acceptis per nos calamo cum incausto ac papiro in eum ferre fuimus comminati ita, quod idem Briccius litteratus metu censurarum [fol. 31v] huiusmodi in eum, ut premittitur, comminatarum et non alius, ut dixit, facturum quoddam privilegium bone memorie¹⁵⁴ domini Philippi,¹⁵⁵ olim archiepiscopi Strigoniensis sub anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo secundo super iura conferendi et disponendi altaris Sancti Petri pretacti patenter in pargameno sigillo eiusdem oblongo de cera rubea in capsula cere communis impresso et in filis sericeis rubei coloris sub impendenti emanatas et confectas, et ternas litteras dicti¹⁵⁶ capituli Strigoniensis super donatione sive dispositione pretacti altaris Sancti Petri a tergo sigillo minori dicti capituli de cera rubei sigillatas et munitas et quendam librum,¹⁵⁷ ut assererat, visitationis et statutorum capituli Strigoniensis in pargameno ligatum coram nobis exhibuit atque dedit, quod quas et quos cum dictus dominus Valentinus principalis vidisset huiusmodi iura [fol. 32r] et munimenta et in eis contenta in quantum pro se et contra partem ipsi adversam facerent et non alius aliter neque alio modo hic repetiit atque verbo solum et dumtaxat reexhibuit et reproduxit atque continuo etiam viva voce proposuit positionem infrascriptam videlicet, quod pretactum privilegium fuit bone memorie domini Philippi olim archiepiscopi

¹⁵² A szó tollban maradt.

¹⁵³ Mellette a margón balról: *'nomen compulsoris'*.

¹⁵⁴ Mellette a margón balról: *designatio iurium per compulsum productorum*.

¹⁵⁵ Tűrje nembeli Szentgróti Ivachin fia, Fülöp († 1272. dec.) esztergomi érsek (1262–1272). *Archontológia* 1000–1301, 81; BEKE, *Fülöp érsek*, 115–121.

¹⁵⁶ Mellette a margón balról: *'alia designatio iurium per compulsum productorum'*.

¹⁵⁷ Mellette a margón balról: *'alia designatio iurium per compulsum productorum'*.

Strigoniensis et trine littere in papiro confecte fuerunt et sunt dicti capituli ecclesie Strigoniensis et liber pretactus fuit et est verus liber visitationis et statutorum dicti capituli Strigoniensis quodque illis et illorum singulis in iudicio et extra statueret et fides plenaria adhibetur, petens nichilominus privilegium et litteras huiusmodi de verbo ad verbum et ex libro visitationis capitula et clausulas ad hanc causam facientia et facientes et per eundem ibidem designatas et designata de et ex eisdem libro per notarium super et infrascriptum transummi, transcribi [fol. 32v] et exemplari et cum originalibus collationari¹⁵⁸ et auscultari ac presentibus inseri mandari necnon venerabiles et honorabiles¹⁵⁹ viros dominos Stephanum de Thorna succentorem et Petrum de Bakocza canonicos, Thomam Magnum de Gyarmath et Benedictum de Papa prebendarios chori dicte ecclesie Strigoniensis et Iohannem presbiterum de eadem Papa ibidem presentes et astantes ad iurandum de perhibendo veritati testimonium de et super prescripta positione necnon recognitione iurium et aliis, que scirent ad causam huiusmodi faciendam in testes per nos moneri et compelli. Unde nos Iohannes de Reka decanus et Paulus de Buda custos executores prefati dominos Stephanum et Petrum canonicos, Thomam, Benedictum prebendarios et Iohannem presbiterum prenomina- tos ad iurandum de perhibendo et ad perhibendum veritati testimonium in huiusmodi negotio de et super pretacta positione [fol. 33r] necnon recognitione iurium et aliis, que scirent ad causam huiusmodi faciendam primo, secundo et tertio et sub excommunicationis pena in testes monimus et compulimus, quam nisi sic facerent, acceptis per nos calamo cum incausto et papiro in eo et eorum quemlibet ferre fuimus comminati ita, quod dicti testes metu censurarum et non alias, ut dixerunt facturi, tactis per eos et eorum quemlibet nostrum ad mandatum scripturis¹⁶⁰ sacrosanctis ad sancta Dei ewangelia iuraverunt et quilibet eorum iuravit et dixerunt se in negotio et inter partes huiusmodi de et super prescripta positione, recognitione iurium et aliis faciendis ad hanc causam dicere et deponere velle, quam scirent puram, meram et omnimodam veritatem dolo et fraude in premissis seclusis penitus et semotis, qui tunc domini Stephanus, Petrus, Thomas, Benedictus et Iohannes testes [fol. 33v] iuramentorum suorum sic, ut premittitur, prestitorum vigore sive virtute per nos examinati et diligenter interrogati dixerunt¹⁶¹ et quilibet eorum dixit positionem huiusmodi fore et esse veram et pro causa scientie requisiti dixerunt et quilibet eorum dixit, et primo quo ad privilegium domini Philippi dixerunt, quod licet non apparerent in ecclesia aut castro Strigoniensi sive aliis arma et insignia dicti domini Philippi olim archiepiscopi, que apparent in sigillo eiusdem ipsi privilegio appenso tamen ex communi fama et senioribus ipsorum audivissent ac alias etiam propter antiquitatem crederent indubie illas veras litteras et verum sigillum eiusdem esse. Ternas vero in papiro confectas litteras predictas et sigillum eisdem impressum scirent indubie fuisse et esse ipsius capituli Strigoniensis, quia ipse Stephanus et Petrus canonici per plures annos in capitulo inter

¹⁵⁸ A szövegben: 'collationary'.

¹⁵⁹ Mellette a margón balról: 'nomina testium super recognitione iurium productorum'.

¹⁶⁰ Mellette a margón jobbról: 'iuramentum testium predictorum'.

¹⁶¹ Mellette a margón balról: 'depositio dictorum testium super recognitione'.

[*fol. 34r*] alios dominos canonicos similium et aliarum litterarum sigillationi et expeditioni sepius interfuissent et litteras huiusmodi vidissent et tractassent et etiam plures ex eisdem manibus ipsorum propriis sigillassent, dicti vero Thomas, Benedictus et Iohannes dixerunt, quod ipsi plures litteras sub huiusmodi sigillo ipsius capituli per capitulum expediri fecissent illisque sepiissime usi fuissent in diversis ipsorum negotiis. Librum vero prefatum iidem domini Stephanus et Petrus canonici ac Thomas et Benedictus prebendarii et Iohannes presbiteri dixerunt fore et esse indubitatum dicti capituli et visitationem factam fuisse de mandato bone memorie domini Iohannis Kanisay¹⁶² olim archiepiscopi Strigoniensis ante centum annos per dominum Anthonium de Ponto¹⁶³ decretorum doctorem, tunc episcopum Sibinicensem ac vicarium in spiritualibus et causarum auditorem generalem eiusdem domini Iohannis tunc archiepiscopi, [*fol. 34v*] ut idem liber visitationis ostendit, in quo etiam continentur statuta et constitutiones ac iuramentum dominorum canonicorum dicti capituli necnon quot et quorum altarium et capellarum dispositio ad dominum archiepiscopum pertineant et similiter ad capitulum, et multa alia in eodem libro continentur quodque liber huiusmodi temporibus, quibus ipsi domini Stephanus et Petrus canonici ac Thomas, Benedictus prebendarii et Iohannes presbiteri respective apud dictam ecclesiam Strigoniensem resedissent et mansissent semper et continue in capitulo et extra pro auctentico habitus et tentus fuisset, et etiam prefatus reverendissimus dominus Thomas cardinalis adversarius illo tanquam auctentico usus fuisset, mandando exinde nonnulla transumi, transcribi et exemplari, prout transumptata et exemplata fuerint, mittendo ea Titulensis, Orodensis et Budensis ecclesiarum collegiatarum capitulo sibi subiectis, ut illis uterentur, quibus, ut crederent, et modo [*fol. 35r*] utuntur. Nos itaque Iohannes decanus et Paulus de Buda custos executores prefati privilegium, litteras predictas et clausulam sive clasulas ex huiusmodi libro visitationis ad hanc causam faciendam et per ipsum dominum Valentinum principalem designatas per notarium supra et infrascriptum transumi, transcribi et exemplari et presentibus infrascriptis sub tenoribus inseri diligenterque collationari et auscultari cum originalibus mandavimus, prout mandamus per presentes, presentibus ibidem discretis ac nobiles viris Georgio Cheznak de Erdewthatha,¹⁶⁴ Iohanni de Ethee castellano dicti castri Sancti Martini et Blasio de Wyz notario publico testibus ad premissa vocatis specialiter atque rogatis. TENOR VERO PRIVILEGII sive litterarum domini Philippi olim archiepiscopi Strigoniensis, de quibus prefertur, sequitur et est talis.

PHILIPPUS MISERATIONE divina sancte¹⁶⁵ [*fol. 35v*] Strigoniensis ecclesie archiepiscopus eiusdemque loci comes omnibus presentes litteras inspecturis, salutem in Domino.

¹⁶² Kanisai János (János fia) († 1418. máj. 30.) esztergomi érsek (1387–1418). ENGEL PÁL, *Magyarország világi archontológiája 1301–1457, I–II* (História könyvtár. Kronológiák, adattárak 5), Budapest 1996 (*Archontológia 1301–1457*), I, 64; VAJK ADÁM, *Kanisai (III.) János*, Esztergomi érsek 1001–2003, 196–200.

¹⁶³ Antonio da Ponte sebenicói püspök (1392–1401), esztergomi vikárius (1395–1397). *Archontológia 1301–1457, I*, 86; *Esztergomi arch.*, 255.

¹⁶⁴ Erdőtatai Cheznak György, személyére – egyelőre – nem ismeretes más adat. – Mellette a margón jobbról: ‘testes presentes’.

¹⁶⁵ Mellette a margón jobbról: ‘littere privilegii Philippi olim archiepiscopi Strigoniensis’.

Bone rei consulere et operi pio favere et presentis vite habere subsidium et eterne remunerationis cernitur premium expectare, proinde ad universorum notitiam declaramus, quod nos recta statera iusti iudicii equo libramine pensantes illi debere dare aliquid de nostro, qui nobis per suam habundantem misericordiam affluenter bona plurima huius vite transitorie potuit et voluit elargiri considerantesque nichil in hoc mundo esse stabile vel perpetuo duraturum, nisi eterna dedicata fuerint Domino vel pro ipsius nomine erigantur aut erogentur, ad altare itaque Sancti Petri apostoli, ad quem singularem gerimus devotionem, in ecclesia nostra cathedrali Beati Adalberti Strigonii constructum et per nos conservatum ac ad usum rectoris sive sacerdotis et ministerium ipsius sufficientibus bonis dotatum, sicut [fol. 36r] in litteris nostris superinde confectis continetur, rectoris sive sacerdotis electionem, presentationem illius, collationem, provisionem, investituram et omnimodam dispositionem motu proprio et ex certa scientia auctoritate nostra ordinaria fratribus nostris in Christo Jesu, carissimis canonicis et capitulo dicte sancte ecclesie nostre Strigoniensis donamus, damus et conferimus in perpetuum, nullum ius nobis et successoribus nostris archiepiscopis ad illud altare rectorem sive sacerdotem eligendum, presentandum et de eo conferendo, providendo, investiendo et disponendo, reservando, volumus autem, quod rector sive sacerdos ipsius altaris singulis septimanis ad libitum suum in ipso altari missas perficiat et teneatur misse maiori et vespers in dicta ecclesia nostra cathedrali singulis diebus, nisi legitime impeditus fuerit, indutus superpellicio interesse. In cuius rei testimonium et memoriam presentes nostras concessimus litteras sigilli nostri [fol. 36v] appensione munime roboratas, anno Domini millesimo ducesimo septuagesimo secundo, die decima Aprilis mensis.

CLAUSULA ex libro visitationis capituli sequitur et est talis:

RECTORATUS altaris Sancti Petri.¹⁶⁶ ITEM quintus¹⁶⁷ est rectoratus altaris Sancti Petri, quem tenet dominus Bartholomeus, et tenetur misse maiori interesse et vespers et pro libito missam in ipso altari¹⁶⁸ celebrare, cuius collatio, *ordinatio, provisio et omnimoda dispositio^{*169} pertinet et spectat ad dominos de capitulo.

TENORES quidem litterarum capituli, de quibus sumpsit mentio, sequuntur et sunt tales:

CAPITULUM ecclesie Strigoniensis dilecto nobis in Christo honorabili magistro¹⁷⁰ Mathie de Farnad¹⁷¹ presbitero Strigoniensis dyocesis, salutem in Domino sempiternam. Exigunt tue probitatis respectus et multimoda meritorum obsequia, quibus a pluribus annis retroactis nobis complacere studuistis, ut illis quantum nobis possibile est, dignis retributionem favoribus occurramus, cum igitur [fol. 37r] rectoratus altaris

¹⁶⁶ C. TÓTH, *Esztergomi székeskáptalan III*, 193, 19–24 sorok.

¹⁶⁷ Mellette a margón balról: *clausula extracta ex libro visitationis capituli ecclesie Strigoniensis*?

¹⁶⁸ Utána még egyszer: *'missam in ipso altari'*.

¹⁶⁹ A *..* közötti rész a vizitációban lévő szöveghez képest többlet.

¹⁷⁰ Mellette a margón balról: *'prima littera collationis facte per capitulum ecclesie Strigoniensis de rectoratu altaris Sancti Petri in dicta ecclesia Strigoniensi'*.

¹⁷¹ Farnadi Mátyás († 1485. dec. 11. e.) esztergom-szentistváni kanonok (1444–1447), esztergomi kanonok (1456–1485), a Szent Péter (és Pál)-oltár igazgatója (1453–1485). *Esztergomi arch.*, 12, 181, 244. (A jelen forrás alapján javítva a javadalom-viselésének ideje.)

Beati Petri principis apostolorum in dicta ecclesia nostra a parte orientali fundati per obitum condam venerabilis viri domini magistri Georgii¹⁷² lectoris et canonici eiusdem ecclesie Strigoniensis prefatique altaris ultimi, veri et immediati possessoris ad presens vacare dinoscatur de iure et de facto, nos ad quos donatio et omnimoda dispositio dicti altaris, quandocumque illud vacare contigit, a sua fundatione pertinuit et pertinet inpresentiarum volentes tuis bene¹⁷³ meritis in quantum possumus respondere, altare predictum cum domo et aliis pertinentiis suis tibi, prefato magistro Mathie auctoritate iuris patronatus nostri duximus dandum, donandum et conferendum teque ad ipsum altare eligendum et presentandum, prout donamus et conferimus ac eligimus et presentamus presentium per vigorem et ut hec nostra donatio et collatio ac electio et presentatio vires obtineat firmitatis, presentes nostras litteras sigilli nostri autentici impressione communitas dicto Mathie in testimonium premissorum duximus concedendum. Datum secundo die festi [fol. 37v] circumcisionis Domini, anno eiusdem millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio.¹⁷⁴

NOS CAPITULUM ecclesie¹⁷⁵ Strigoniensis memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit, universis, quod nos exigentes meritum honorabilis magistri Anthonii de Gara socii et concanonici nostri, quibus ipsum insignitum fore agnovimus, rectoratum altaris Beati Petri apostoli in dicta ecclesia nostra fundati nunc per mortem honorabilis condam magistri Mathie de Farnad ultimi, veri et immediati rectoris eiusdem altaris de facto vacantem ad nostramque collationem pertinentem simulcum omnibus eiusdem iuribus, fructibus, obventionibus proventibusque et emolimentis eidem magistro Anthonio tanquam persone benemerite auctoritate nostri iuris patronatus duximus conferendum, ymmo dedimus, donavimus et contulimus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in festo Beati Thome martiris, anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quinto.¹⁷⁶ [fol. 38r]

NOS CAPITULUM ecclesie Strigoniensis memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit, universis, quod nos inducti virtutibus et meritis honorabilis¹⁷⁷ magistri Valentini de Buda socii et concanonici nostri eundem ad rectoratum altaris Sancti Petri apostoli in dicta ecclesia nostra Strigoniensi fundati nunc per obitum condam honorabilis magistri Anthonii de Gara eiusdem altaris veri, ultimi et immediati rectoris de iure et de facto vacantem, cuiusquidem altaris collatio et omnimoda provisio quandocumque illud vacare contigit, a sua fundatione semper ad nos pertinuit et modo pertinere dinoscitur, auctoritate iuris patronatus nostri in eodem habiti duximus eligendum et nominandum ac ipsum altare unacum domibus, curia et vineis necnon iuribus, iurisdictionibus et quibusvis aliis utilitatibus et pertinentiis ad ipsum altare ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus eidem magistro

¹⁷² Boczárdi György († 1453. jan. 2. e.) esztergomi olvasókanonok (1433–1452), a Szent Péter (és Pál)-oltár igazgatója (–1452). *Esztergomi arch.*, 32. (A jelen forrás alapján javítva és kiegészítve a javadalom-viselésének ideje.)

¹⁷³ A szó sor felett beszúrva.

¹⁷⁴ 1453. jan. 2.

¹⁷⁵ Mellette a margón balról: *‘secunda littera collationis facte per dictum capitulum de dicto rectoratu’*.

¹⁷⁶ 1485. dec. 29.

¹⁷⁷ Mellette a margón jobbról: *‘tertia littera collationis facte per dictum capitulum de dicto rectoratu’*.

Valentino dandum et conferendum, prout elegimus [fol. 38v] nominavimus damusque et conferimus presentium per vigorem, recepto ab eodem iuramento corporali, quod iura ac res et bona eiusdem altaris non alienabit nec distrahet, sed alienata, si que forent, ad ius et proprietatem eiusdem recuperabit et restituet suo posse. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium premissorum presentes litteras exinde fieri nostrique sigilli fecimus impressione communiri. Datum in festo Beati Othmari abbatis et confessoris, anno Domini millesimo quingentesimo undecimo.¹⁷⁸

IURIBUS ITAQUE per notarium supra et infra scriptum transumptatis, transcriptis et exemplatis¹⁷⁹ ac cum originalibus diligenter collationatis et auscultatis presentibusque insertis nos Iohannes de Reka decanus et Paulus de Buda custos executores predicti nostrum iudiciale decretum omni meliori [fol. 39r] modo via, iure et forma, quibus melius de iure potuimus et debuimus ac possumus et debemus, interposuimus et interponimus eisdemque in iudicio et extra fidem plenariam adhiberi tanquam suis veris originalibus decrevimus et decernimus. QUE OMNIA et singula premissa vobis reverendo patri domino Dominico Iacobatio episcopo Lucerinensi, iudici et auditori prefato aut forsan in locum vestrum surrogato vel surrogando iudici seu auditori omnibusque aliis et singulis, quorum interest sive interesse poterit, quomodolibet in futurum intimamus, insinuamus et notificamus et ad vestram et cuiuslibet vestrum notitiam deducimus et deduci volumus per presentes. IN QUORUM omnium et singulorum fidem et testimonium premissorum presentem processum exinde fieri et [fol. 39v] per notarium publicum nostrumque in huiusmodi causa scribam supra et infrascriptum subscribi et signari sigillique nostri decanatus et custodie respective iussimus et fecimus appensione communiri. Datum et actum anno Domini, indictione, mense, diebus, hora, loco et pontificatu, quibus supra.

Finis

Sigismundus¹⁸⁰ de Marusio notarius

[fol. 40r] Et ego Sigismundus natus Iohannis de Marusio clericus Strigoniensis dyocesis auctoritate apostolica notarius publicus, quia prescriptis processibus prefatorum dominorum commissariorum et executorum ad huiusmodi executionem faciendam requisitorum, necnon productionibus iurium, litterarum et instrumentorum recognitionibus, testium desuper productorum citationibus, collationibus huiusmodi iurium, decreti et auctoritatis interpositioni aliisque omnibus et singulis actibus premissis dum sic, ut premittitur, fierent et agerentur, unacum prenominatis testibus presens interfui eaque omnia et singula sic fieri vidi et audivi, ideo hunc rotulum processus huiusmodi in se continentem in quadraginta papiri et duobus pargamenii foliis ligatum exinde confeci et in hanc formam publicam redegi et s[ingulum]¹⁸¹ folium

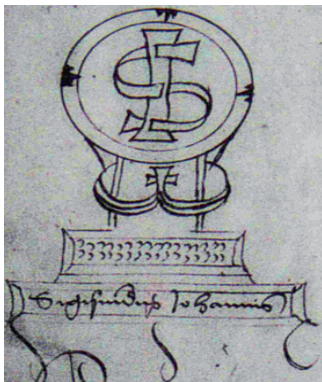
¹⁷⁸ Az oklevél kelte helyesen 1512. nov. 16. Lásd erre a tanulmányban írtakat.

¹⁷⁹ Mellette a margón balról: *'interpositio decreti dominorum iudicum in premissis'*.

¹⁸⁰ Mellette a margón balról: *'subscriptio notarii'*.

¹⁸¹ A kiegészítés alapja: *Form. ecd. Strig.*, 298, 16. sor.

papiri preter ultimum vacans et nullam scripturam continens deorsum in margine nomine meo et ultimum folium pergamenii similiter nomine et signeto meis solitis et consuetis de mandato dictorum dominorum commissariorum cum appensione sigillorum eorundem consignavi et roborari rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum.

Nos conventus monasterii Sancti [Mar]tini Sacri-
montis Pannonie ordinis Sancti Benedicti sedi [Apos-
tolice] immediate subiecti Iauriensis dyocesis tenore
presentium litterarum nostrar[um] notum facimus,
quibus expedit, universis, quod nos vidimus, palpavi-
mus et m[emi]nimus litteras creationis in notarium
publicum ac autenticum et l[egale]m personam discreti
viri magistri Sigismundi nati Iohannis Derrer [?] [de]
Marusio dyocesis Strigoniensis, qui videlicet presenti
publico instrumento seu rot[ulo] subscripsit et signo suo solito consignavit, ideo di-
cimus et attesta[mus], eundem tam tempore datarum presentium, quam antea fuisse
et esse notarium [veru]m, bonum et fidelem eiusque instrumentis publicis fidem
adhib[ere] fuisse et adhiberi et [ad] eum pro contractibus faciendi et in[trum]entis
conficiendi recursum fuisset [et] recurri, et ne alicui de premis[sis] d[ubitari] [contingat],
presentes exinde [...] nostrique conventus [...] consignari. Datum die Veneris,
[quinta decima mensis Decembris, anno Domini] Domini millesimo quingentesi[mo
quarto decimo].

C. TÓTH NORBERT

RÖVIDÍTÉSEK

AA.EE.SS	Archivio della Sacra Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari
AAS	Acta Apostolicae Sedis
AAV	Archivio Apostolico Vaticano
AHP	Archivum Historiae Pontificiae
ASR	Archivio di Stato di Roma
ASRS	Archivio Storico della Segreteria di Stato – Sezione per i Rapporti con gli Stati e le Organizzazioni Internazionali
BAV	Biblioteca Apostolica Vaticana
BDHIR	Bibliothek des Deutschen Historischen Instituts in Rom
BIHB	Bulletin de l'Institut Historique Belge de Rome
CAV	Collectanea Archivi Vaticani
CeSPoM	Centro Studi sull'Età dei Sobieski e della Polonia moderna
CST	Collectanea Studiorum et Textuum
CVH	Collectanea Vaticana Hungariae (I/1–20 és II/1–10, Budapest–Róma 2004–2022)
DBI	Dizionario Biografico degli Italiani (vol. 1–100, Roma 1960–2020)
DF	Diplomatikai Fényképtár
DL	Diplomatikai Levéltár
ELKH	Eötvös Loránd Kutatási Hálózat
ELTE EKK	Eötvös Loránd Tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Kézirattár
ESz	Egyháztörténeti Szemle
GyEL	Győri Egyházmegyei Levéltár
HC	Hierarchia Catholica (<i>Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi, sive Summorum Pontificum</i> , S.R.E. Cardinalium, ecclesiarum Antistitum series I–IX, ed. GUILIEMUS VAN GULIK–CONRADUS EUBEL–PATRICIUS GAUCHAT–LUDOVICUS SCHMITZ–KALLENBERG–REMIGIUS RITZLER–PIR- MINUS SEFRIN, Monasterii–Patavii 1913–2002)
HHStA	Haus-, Hof- und Staatsarchiv
HK	Hadtörténelmi Közlemények
HKA	Finanz- und Hofkammerarchiv, Hofkammerarchiv
LK	Levéltári Közlemények
LSz	Levéltári Szemle
MEV–Regnum	Magyar Egyháztörténeti Vázlatok–Regnum
MKSz	Magyar Könyvszemle

MKL	Magyar Királyi Kancellária. Magyar Kancelláriai Levéltár
MNL-OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
MHI	Monumenta Hungariae Italica (Olaszországi Magyar Oklevéltár)
MHH	Monumenta Hungariae Historica (Magyar Történelmi Emlékek)
MREV	Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis (<i>Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis. A Veszprémi Püspökség Római Oklevéltára I–IV</i> , szerk. FRAKNÓI VILMOS–LUKCSICS JÓZSEF, Budapestini 1896–1907)
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
MVH	Monumenta Vaticana Hungariae (<i>Monumenta Vaticana Historiam Regni Hungariae Illustrantia. Vatikáni Magyar Okirattár, I/1–6. II/1–3</i> , szerk. FRAKNÓI VILMOS, Budapestini 1881–1909)
ÖStA	Österreichisches Staatsarchiv
QFIAB	Quellen und Forschungen aus Italienischen Archiven und Bibliotheken
P. Cons.	Archivio Concistoriale, Processus Consistoriales
P. Vienna	Archivio della Nunziatura Apostolica in Vienna, Processi Canonici
PPKE	Pázmány Péter Katolikus Egyetem
PRT	Pannonhalmi Rendtörténet (<i>A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története I–XII/B</i> , szerk. ERDÉLYI LÁSZLÓ–SÖRÖS PONGRÁCZ, Budapest 1902–1916)
PUGW	Publikationen der Ungarischen Geschichtsforschung in Wien
RORC	Repertorium Officiorum Romane Curie (<i>Repertorium Officiorum Romane Curie</i> , hg. von THOMAS FRENZ, https://www.phil.uni-passau.de/histhw/forschung/oroc/)
RQ	Römische Quartalschrift für Christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte
ST	Studi e Testi
THEINER, <i>Vet. mon. Hung.</i>	AUGUSTINUS THEINER (ed.), <i>Vetera monumenta historica Hungariam illustrantia</i> I–II, Romae–Parisiis–Vindobonae 1859–1860.
THEINER, <i>Vet. mon. Slav.</i>	AUGUSTINUS THEINER (ed.), <i>Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia</i> , I–II, Roma 1863–1875.
TSz	Történelmi Szemle

The present paper publishes an even earlier document of canonical enquiry, found outside the Vatican, analyzing it and placing it in a historical and historiographic context. It is found in the *Archivio di Stato di Modena, Archivio Segreto Estense, Camera, Amministrazione dei Principi nr. 823. (Filza di documenti vari 1494–1518)*. Its discovery is the merit of the Research Team Vestigia, specifically of the researcher HAJNALKA KUFFART. The source is found in a mixed bunch including material relating to Ippolito d'Este, apparently collected without any organizing principle, not even arranged in a chronological order.

The minutes (records) bear the date April 7th, 1502, written down by the imperial notary public Jerome, secretary to Cardinal Federico Sanseverino, concerning the case of Antonio de Perea, who was Cardinal Ippolito d'Este's candidate to the status of Auxiliary Bishop of Eger. The witnesses heard were as follows. Consalvo de Castro, papal familiar (*comestabilis sanctissimi domini nostri*); Daniele Vivis, Cardinal Francesco Borgia's secretary; Petrus Alamanus, diocesan priest at Esztergom and forty-year-old familiar of Cardinal Este; Martinus de Ezet, diocesan priest at Eger, Este's familiar and *magister domus* of Cardinal Sanseverino as well as earlier familiar of Cardinal Gabriele Rangoni.

Their claims about the candidate can be summarized as follows. He is from Spain, born in the Diocese of Toledo in lawful marriage; he is 32 years old, an observant Franciscan monk, consecrated presbyter, celebrates masses regularly and observing the rules; he is also an excellent preacher. As far as the Bishopric of Eger is concerned, the witnesses described it as one of the largest dioceses of Hungary, with an annual income of about ten thousand ducats. It always has an auxiliary bishop, generally chosen by the diocesan bishop from among his familiars. The auxiliary bishop Matthias of Požega (*Dominus Mathiam episcopus de Popcha*) had died a few years before. One witness, Malombra, recalls Bernát (Bernard), Franciscan monk and Arcadian honorary bishop, who had been auxiliary bishop for about 22 years.

The petition written by Ippolito d'Este to the Pope was copied onto the last page of the document. The petition states that the Diocese of Eger has, as a rule, two auxiliary bishops, but one of them had passed away; therefore, he would like to have Antonio de Perea appointed to a bishop's title in the Bishopric Bugia (Bejaïa, Algeria). He would grant him 200 Florins (Guldens) per annum from his diocese's income to ensure his living appropriate for a bishop.

HAJNALKA KUFFART, GÁBOR NEMES, PÉTER TUSOR

WHO HAS THE RIGHT OF APPOINTMENT?
*The patronage of St. Peter's Altar at Esztergom*¹

The present paper and the attached source publication describes the contents, and publishes the text, of the *libellus* from the lawsuit between Cardinal Tamás Bakóc, Archbishop of Esztergom, and the Cathedral Chapter of Esztergom. The source is

¹ See pp. 111–146.

found as Item 1 in *Tribunalia, Sacra Romana Rota, Processus actorum* in the Vatican's Apostolic Archive (*Archivio Apostolico Vaticano*). The Hungarian National Archive received a microfilm copy of the document in 1977 (Reference: X 9042, 31109. sz.); yet, no magnified copy of the microfilm has been made, which is why it has still not been entered into the National Archive's database. As a result, no-one but a small number of people have known that the source exists. The *libellus* consists of sheets of paper bound in a parchment cover, containing a total of 80 pages of text with words and brief summarizing notes of the statements made at the Roman Curia, in order to facilitate the process. The *libellus* was compiled by the notary public Zsigmond Marosi, signing each page; after his notary's clause and official signature, we find the charter of the Convent of Pannonhalma, testifying that Zsigmond Marosi was indeed a recognized notary public in the Kingdom of Hungary.

The lawsuit started upon the transfer of two benefices concerning patronage rights. One of these was the governorship (patronage) of the Altar of St. Peter (and Paul) in Esztergom cathedral, which the members of the Esztergom cathedral chapter granted to their fellow canon, Bálint Budai, on November 16th, 1512, following the vacancy due to the death of the beneficiary, exercising their patron's rights. The archbishop Tamás Bakóc protested, via his advocate, and he also denied the right of the chapter to donate and the canon to accept the benefice. The other issue was the patronage of the building with the Chapel of St. Elizabeth (founded before 1380) in it by the thermal springs at Esztergom-Tapolca, also donated – upon the last beneficiary's death, referring to their patron's rights – to the canon János Szatmári by the cathedral chapter on October 4th, 1510. However, it was soon occupied by force by István Ibrányi, a fellow canon, with the archbishop Bakóc's approval, but against the lawful rights of the chapter as well as his own vow.

The cathedral chapter, in the matter of these two grievances, handed in a supplication to the recently elected Pope, Leo X, asking him to cure their grievances. The Pope appointed the bishop Dominicus de Iacobatiis lucerae (Nocera dei Pagani, Italy) judge in the case, who ordered the parties' advocates to investigate on the matter on August 27th, 1514; the canon Bálint Budai was represented by Henricus Howel, while the archbishop Tamás Bakóc was represented by Egidius Zephirus. The appointed bailiffs – János Rékai, monk and dean at Pannonhalma, as well as the guardian Pál Budai – gave an account of their investigation to the administrator in a letter in the form of a *libellus* on December 15th, 1514. (The benefice of the Chapel of St. Elizabeth, for reasons unknown to us, is not mentioned in the administrator's order.)

The bailiffs held the first session on December 4th, 1514, followed by the second one on December 11th, a week later, when they summoned the parties to appear before them. The last trial took place on December 15th. (Each session was held in the archabbot's palace at Pannonhalma.) Bálint Budai, canon of Esztergom, patron of the Altar of St. Peter (and Paul), attended the trial in person, while none of the advocates of Cardinal Tamás Bakóc, viz. the papal *penitentiarius* Mihály Vitéz Kamarcai, Menyhért Csúti (canon at Fehérvár), and Benedek Alsószegedi (notary public). During the trial, Bálint Budai and Bereck Ivánci, the clerk representing the chapter, presented

the charter of Fülöp *de genere* Türje, Archbishop of Esztergom, issued on April 10th, 1272, documenting the transfer of the patronage of the altar to the chapter, as well as the part relating to the Altar of St. Peter of his visitation at the cathedral chapter; furthermore, he also produced three donation charters of the altar benefice, dated January 2nd, 1453, December 29th, 1485, and November 16th, 1511 (*recte* 1512). (This is the only textual witness of the charters.) The evidence was studied by the canons and beneficiaries of Esztergom who were present at the trial, finding all pieces of evidence authentic; as a result, the *executors* entered the texts into the *libellus*.

The final outcome of the lawsuit (and the trial) is not yet known, due to lack of sources, but it was demonstrably still in progress in the Curia of Rome on October 1st, 1515. Based on later evidence, however, it seems likely that the judge must have decided in favour of the Esztergom cathedral chapter, because – about ten years later – the new patron of St. Peter's Altar was appointed by the Chapter again, the new patron being Miklós Oláh, canon of Esztergom and dean of Komárom, just about starting his career.

NORBERT C. TÓTH

IN SEARCH OF LOST PAPAL BULLS

*The appointment of Girolamo Balbi, Provost of Pozsony, as Bishop of Gurk (1522–1523)*¹

Girolamo Balbi (cca. 1460–1535) of Venice, Provost of Pozsony (Bratislava), poet and humanist, as well as a diplomat of the Kings Vladislaus II and Louis II of Hungary and Bohemia, completing diplomatic missions in several European royal courts, went to serve the Austrian Archduke Ferdinand I, brother-in-law of Louis II, upon his king's approval, in the spring of 1522. One reason for this may have been that, as a diplomat, he must have been aware – after the Ottoman occupation of Belgrade in August, 1521 – of how serious the Ottoman threat on the Kingdom of Hungary was. On the other hand, he could expect an episcopal benefice, promised to him by the two Habsburg brothers, the Emperor Charles V and the Archduke of Austria, thanks to his significant role in bringing about the marriage between Ferdinand I and Anna Jagellonica, realizing the 1515 Habsburg-Jagellonian treaty.

In the end, Balbi received the small Bishopric of Gurk, located in the north-west of the Duchy of Carinthia, under the metropolitan rule of the Archbishop of Salzburg. The bishops, however, were obliged to take an oath of loyalty to the archbishop, against the landlord's rights and interests of the Austrian Archduke. The diocese was in the possession of Cardinal Matthäus Lang (1468–1540), Archbishop of Salzburg, who did not give up his possession upon acquiring the archbishop's seat in 1519. Yet, he was obliged by multiple treaties to pay a yearly duty of 800 Rhenish Florins to Ernest, Duke of Bavaria and Administrator of the Bishopric of Passau, he was not unwilling to

¹ See pp. 147–194.